

Vieraaseen kieleen varmuudella?

EU-tulkkien ajatuksia retour- ja relay-tulkkauksesta

Tuomas Laakkonen

Pro gradu -tutkielma

Monikielisen käännösviestinnän tutkinto-ohjelma, saksan kieli

Kieli- ja käännöstieteiden laitos

Humanistinen tiedekunta

Turun yliopisto

Toukokuu 2022

Turun yliopiston laatu järjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu

Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Pro gradu -tutkielma

Monikielisen käännösviestinnän tutkinto-ohjelma, saksan kieli

Tuomas Laakkonen

Vieraaseen kieleen varmuudella? – EU-tulkki-ajatuksia retour- ja relay-tulkkauksesta

Sivumäärät: 44 sivua, 18 liitesivua

Tässä pro gradu -tutkielmassa tutkitaan, mitä Euroopan unionin toimielimissä työskentelevät tulkit ajattelevat vieraaseen kieleen päin (retour) ja välikielen kautta (relay) tapahtuvasta tulkkauksesta. Tutkimuskysymyksiä on kaksi: ovatko tulkit sitä mieltä, että kyseiset tulkkausmuodot ovat äidinkielen päin tulkkaamista vaativampia, ja ovatko he sillä kannalla, että retour- ja relay-tulkkausta tulisi käyttää vähemmän.

Tutkielman teorialuvussa määritetään keskeiset käsitteet *äidinkieli*, *vieras kieli* ja *tulkin työkielet* sekä tarkennetaan *retour-* ja *relay-tulkkauksen* määritelmiä. Teoreettisen viitekehyksen työlle muodostavat äidinkielen ja vieraan kielen erojen tarkastelu, retour- ja relay-tulkkauksen käytänteistä ja kielisuunnan vaikutuksista tulkkaukseen tehty aiempi tutkimus sekä tulkkauksen laadun määrittämisestä tehty tutkimus.

Tutkimusaineistona käytettiin Euroopan unionissa työskenteleville tulkeille kohdennettua kyselyä, joka koostui yhteensä 22 kysymyksestä ja johon vastasi vastausajan päättymiseen mennessä yhteensä 13 Euroopan unionin eri toimielimissä työskentelevää tulkkiä. Vastaukset analysoitiin yhdistämällä laadullisen ja määrällisen tutkimuksen menetelmiä.

Kokoavasti voidaan todeta, että vastaajien mielipiteet retour- ja relay-tulkkauksesta olivat hyvin vaihtelevia, monista eri syistä johtuen. Sekä retour- että relay-tulkkausta pidettiin yleisesti kuormittavampina kuin äidinkielen päin tulkkaamista. Kumpikin tulkkausmuoto nähtiin vaativuudestaan huolimatta niin välttämättöminä Euroopan unionin toiminnalle, että niiden käyttö hyväksyttiin.

Avainsanat: retour-tulkkaus, relay-tulkkaus, äidinkieli, vieras kieli, tulkkauksen laatu, kyselytutkimus, Euroopan unioni

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Teoreettinen viitekehys	3
2.1	Äidinkielen ja vieraan kielen suhde	3
2.2	Retour- ja relay-tulkkauksen käytänteet	5
2.2.1	Retour- ja relay-tulkkauksen periaatteet ja edellytykset	5
2.2.2	Kielisuunnan tutkimus	7
2.3	Tulkkauksen laatu	10
3	Tutkimusaineisto ja tutkimusmenetelmä	13
3.1	Tutkimusaineisto	13
3.2	Tutkimusmenetelmä	14
4	Analyysi	17
4.1	Vastaajien taustatiedot	17
4.2	Tulkkauslajikohtaiset kysymykset	22
4.2.1	Retour-tulkkaus	22
4.2.2	Relay-tulkkaus	29
5	Tulosten yhteenveto	38
6	Lopuksi	40
7	Lähdeluettelo	41
7.1	Tutkimuskirjallisuus	41
7.2	Internet-lähteet	43

Liitteet

Liite 1: Deutsche Kurzfassung – Saksankielinen lyhennelmä

Liite 2: Kyselylomake

1 Johdanto

Euroopan unionin tulkkaustoimi työllistää yhteensä yli 800 tulkkia¹, joko vakituisessa työsuhteessa tai freelancerina. Näillä tulkeilla on käytössään yhteensä 24 työkieltä, jotka vastaavat kunkin EU:n jäsenmaan virallista kieltä; täten istunnoissa on yhteensä 552 erilaista kieliyhdistelmää (Euroopan parlamentti 2022a). Kielellisen monimuotoisuuden² – jokaisella puhujalla tulee olla niin halutessaan mahdollisuus käyttää istunnoissa omaa äidinkieltään³ – ylläpitämiseksi retour- ja relay-tulkkauksista käytetään toimitelmissä usein. *Retour-tulkkauksesta* puhutaan, kun tulkki työskentelee vieraaseen kieleen päin, kun taas *relay-tulkkauksessa* tulkkauks tapahtuu välikielen kautta. Aihetta käsitelleet aiemmat tutkimukset ovat paikoitellen hyvin eri mieltä siitä, onko vieraaseen kieleen päin tulkkauks tulkille kuormittavampaa kuin äidinkielen päin tulkkauks. Kuitenkin Euroopan unionin täysistunnoissakin yleisesti käytetyn simultaani- eli samanaikaistulkkauksen kohdalla yleisesti jaettu näkökulma on, että tulkki olisi parempi työskennellä vain äidinkieltään päin. Mutta mikä mieltä tulkit itse ovat?

Tässä pro gradu -tutkielmassa tarkastellaan Euroopan unionin toimitelmissä työskentelevien tulkkiä käsityksiä retour- ja relay-tulkkauksesta ja sitä, mitä tulkit itse näiden tulkkauksmuotojen vaatavuudesta ajattelevat. Aihepiiri valikoitui tutkielmaani siksi, koska käsittelin relay-tulkkauksen vaatavuutta kandidaatin tutkielmassani teoreettisesta näkökulmasta kirjallisuuskatsauksena ja halusin nyt selvittää, ovatko tulkkiä arkikokemukset yhteneviä tutkimustiedon kanssa. Valitsin aiheen myös siksi, koska sitä ei ole juurikaan tutkittu aiemmin tulkkiä itsensä mielipiteiden valossa. On mielenkiintoista, että vaikka retour-tulkkauks on tutkittu melko paljon, ei tulkkiä itsensä käsityksiä siitä ole aiemmin juurikaan tarkasteltu. Relay-tulkkauksesta on yleisellä tasolla hyvin vähän aiempaa tutkimusta.

Tutkielman teoreettisen viitekehyksen muodostavat äidinkielen ja vieraan kielen erojen tarkastelu, retour- ja relay-tulkkauksen periaatteista sekä kielisuunnan vaikutuksista tulkkaukseen tehty aiempi tutkimus sekä tulkkauksen laadun määrittämisestä tehty aiempi tutkimus. Tutkimusaineistona käytetään Euroopan unionin toimitelmissä työskentelevillä

¹ Lähde: Euroopan unioni 2007

² Lähde: Euroopan parlamentti 2022b

³ Euroopan unionin tuomioistuimessa jokaisella asianomaisella on saman periaatteen mukaisesti oikeus käyttää asiansa ajamiseen omaa äidinkieltään (lähde: Euroopan unionin tuomioistuin 2022).

tulkeilla keväällä 2020 teetetystä kyselyä tulkkien ajatuksista ja kokemuksista retour- ja relay-tulkkauksesta, joka sisälsi sekä kysymyksiä kielisuunnan vaikutuksista tulkkaukseen, että väittämiä tutkituista tulkkausmuodoista, joihin tulkit vastasivat sen mukaan, olivatko he niiden kanssa samaa vai eri mieltä.

Keskeisinä tutkimuskysymyksinä tutkielmassa ovat:

- Ovatko tulkit itse sitä mieltä, että vieraaseen kieleen päin ja/tai välikieleen kautta tapahtuva tulkkaaminen on kuormittavampaa kuin niin kutsuttu ”perinteinen”, äidinkieleen päin tulkkaaminen?
- Ovatko retour- ja relay-tulkkaus tulkkausmuotoina niin vaativia, tulkkien itsensä mielestä, että niitä pitäisi käyttää nykyistä vähemmän?

Tutkielma rakentuu siten, että luvussa 2 esitellään tutkielman teoreettinen viitekehys ja määritellään keskeiset käsitteet *äidinkieli*, *vieras kieli* ja *tulkin työkielet*. Myös *retour- ja relay-tulkkaus* esitellään tulkkausmuotoina tarkemmin. Luvussa 3 esitellään sekä tutkimusmateriaali että tutkimusmenetelmä. Luvussa 4 analysoidaan kyselyssä saadut vastaukset valittua menetelmää käyttäen ja verrataan niitä teoriaosiossa esille nostettuun aiempaan tutkimukseen. Luvussa 5 kootaan yhteen tutkimuksen lopputulokset. Luvussa 6 luodaan kokoava katsaus tutkielmaan ja pohditaan mahdollisia aiheita jatkotutkimusta varten.

2 Teorettinen viitekehys

Tässä luvussa esitellään tutkielman teoriatausta. Ensimmäiseksi käsitellään äidinkielen ja vieraan käsitteiden kielen erot. Tämän jälkeen otetaan käsittelyyn retour- ja relay-tulkkauksen periaatteet sekä kielisuunnan tutkimus ja teoria (saks. *Direktionalität*) eli kuinka tulkkauksen kielisuunta vaikuttaa tulkin työskentelyyn. Lopuksi luodaan katsaus aiempiin kääntämisen ja tulkkauksen laatua koskeviin tutkimuksiin tarkastellen, kuinka ne ovat mallintaneet tulkkauksen laadun osatekijöitä.

2.1 Äidinkielen ja vieraan kielen suhde

Kielitoimiston sanakirja (2022) määrittelee perinteisen sanakirjamääritelmän mukaisesti *äidinkieleksi* kielen, jonka ihminen on ensimmäisenä oppinut ja jonka hän hallitsee parhaiten. Käsitteenä äidinkieli sisältää myös sen oletuksen, että lapsi on oppinut kielen äidiltään. Näin ei kuitenkaan aina välttämättä ole. Äidinkielestä käytetään täten jossain yhteyksissä myös käsitettä ensikieli (engl. *first language*), koska kyseinen käsite ei määrittele liian tarkasti, keneltä lapsi on ensimmäisen kielensä oppinut. (Pokorn 2000, 2.) On myös tärkeää huomioida, ettei äidinkieli ole aina kieli, jonka kielenkäyttäjällä hallitsee läpi elämänsä parhaiten. Tällainen tilanne voi esimerkiksi syntyä, jos henkilö muuttaa toiseen maahan, tai jos henkilön kotikieli on eri kuin yhteiskunnassa puhuttu kieli; jälkimmäisessä tapauksessa Pokorn (2000, 2–3) erottelee kielet valtakieleihin ja kotikieliin (engl. *dominant language* ja *home language*). Näiden kahden kielen välillä käyttöalat voivat olla hyvinkin erilaajuiset: kotikieltä käytetään vain perheen ja tuttavien kanssa, kun taas valtakieltä käytetään kaikissa muissa yhteyksissä. Kumpikin näistä kahdesta kielestä on siten henkilön ”äidinkieli”, mutta henkilö ei välttämättä hallitse niitä yhtä hyvin.

Äidinkielen määritelmä on siis jo itsessään monipuolinen käsite, jossa on otettava huomioon muutakin kuin kielellinen alkuperä. Skutnabb-Kangas (2000) esittelee teoksessaan neljä eri kriteeriä, joiden perusteella kielenkäyttäjän äidinkieli voidaan laajasti määritellä. Nämä kriteerit on esitelty seuraavan sivun taulukossa 1.

Kriteeri	Määritelmä
1. Alkuperä	kieli, joka on opittu ensin
2. Identifikaatio a. sisäinen b. ulkoinen	a. kieli, johon samaistuu b. kieli, johon muut samaistavat tai jonka äidinkielenä puhujana muut pitävät
3. Osaaminen	kieli, joka hallitaan parhaiten
4. Käyttö	kieli, jota käytetään eniten

Taulukko 1: Äidinkielen määritelmät (Skutnabb-Kangas 2000, 106; taulukko käännetty suomeksi)

Ensiksi mainittu kriteeri (alkuperä) esittää henkilön äidinkielen olevan kieli, jonka henkilö on oppinut ensimmäiseksi, ensimmäisten elinvuosiensa aikana. Toinen kriteeri painottaa sisäistä ja ulkoista identifikaatiota, joiden puitteissa henkilön äidinkieli on kieli, johon hän samaistuu eniten ja jonka äidinkielenä puhujana muut ihmiset voivat häntä pitää. Kolmantena kriteerinä annetaan osaaminen: henkilön äidinkieli on siis kieli, jonka hän hallitsee parhaiten. Neljäs kriteeri määrittää äidinkieleksi kielen, jota henkilö käyttää ja kuulee arkielämässään eniten. (Skutnabb-Kangas 2000, 106–107.)

Kuten Skutnabb-Kangas taulukossa 1 esittää, äidinkielessä ei ole kyse ainoastaan henkilön kielellisestä taustasta, vaan myös henkilön kielellisestä osaamisesta ja muista tekijöistä. Kirjoittaja argumentoikin, että henkilöllä voi olla eri äidinkieli riippuen siitä, mitä määritelmää kulloinkin käytetään. Henkilön äidinkieli voi hänen elämänsä aikana myös muuttua taulukossa esitettyjen määritelmien mukaan, kielellisen alkuperän määritelmää lukuun ottamatta. Lisäksi henkilöllä voi olla elämänsä aikana useampia äidinkieliä, perustuen erityisesti kielellisen alkuperän ja samaistumisen määritelmiin. (Skutnabb-Kangas 2000, 108.)

Äidinkielen puhujan kriteerinä pidetään äidinkielen perinteistä määritettä mukaillen sitä, että henkilö on syntymästään lähtien puhunut kieltä. Tämä ei kuitenkaan ole ainoa mahdollisuus. Pokornin (2005, 6–8) mukaan äidinkielen puhuja voidaan määritellä yhteensä neljällä eri tavalla. Ensimmäinen määritelmä on, että henkilö on syntynyt perheeseen, jossa kulloistakin kieltä puhutaan. Toinen määrite on, että äidinkielen puhuja on oppinut kyseessä olevan kielen lapsuudessaan. Kolmas määrite esittää, että äidinkielen puhuja on henkilö, joka osaa käyttää kieltä luovasti. Neljäs määrite toteaa, että äidinkielen puhuja osaa kommunikoida kielellään spontaanisti ja sujuvasti.

Vieraalla kielellä tarkoitetaan kieltä, joka ei ole äidinkieli (Korpio 2005, 6). Vieras kieli siis opitaan äidinkielen oppimisen jälkeen. Tämän kielen tai näiden kielten taito sekä siihen/niihin liittyvien kulttuuristen käytänteiden ymmärrys on toisin sanoen tavoitteellisen opiskelun tulos. Huomionarvoista on, että kielen passiivinen ymmärrys on usein aktiivista tuottamista parempaa; tämä ilmiö on toki havaittavissa myös äidinkielessä, mutta vieraassa kielessä ero on usein selvempi. Intensiivisen ja monivuotisen opiskelun kautta voidaan vieraassa kielessä kuitenkin saavuttaa todella korkea taso, jopa siinä määrin, että osaaminen voi vastata äidinkielen puhujan kielitaitoa.

Vieraan kielen äidinkieltä vastaava osaaminen onkin yksi tekijä, miksi Pokornin kuvaamat äidinkielen puhujan määritelmäkään eivät ole Skutnabb-Kangaksen äidinkielen määritelmän tapaan yksioikoisia. Pokorn (2005, 9) toteaa, että äidinkielen puhujan kielitaso – eli *kuinka hyvä äidinkielen puhujan kielitaidon tulisi olla* – on lähes mahdotonta määritellä objektiivisesti, minkä takia ”virallisen” äidinkielen puhujan ja todella edistyneen ei-äidinkielen puhujan erottaminen on joskus todella vaikeaa, ellei jopa mahdotonta. Tutkija esittääkin kysymyksen, voidaanko äidinkielisiksi puhujiksi kutsua muitakin kuin henkilöitä, jotka ovat oppineet kielen lapsuudessaan, ja jos voidaan, milloin heidän pitäisi oppia kieli, jotta se voisi kehittyä tälle erittäin korkealle tasolle (ibid., 14–15).

2.2 Retour- ja relay-tulkkauksen käytänteet

2.2.1 Retour- ja relay-tulkkauksen periaatteet ja edellytykset

Kansainvälisissä konferensseissa tulkkaus voi tapahtua joko *konsekutiivisesti* (jossa tulkki tulkaa puhujan jälkeen, pienissä pätkissä) tai *simultaanisesti* (jossa tulkki välittää puhujan sanoman lähes samanaikaisesti, tulkkaustekniikkaa tässä apunaan käyttäen). Tässä tutkielmassa keskitytään simultaanitulkkaukseen, sillä se on hieman yleisempää EU:n toimielimissä.

Tulkin työkielet voidaan jakaa *A-kieleen* (= tulkin äidinkieli tai muu yhtä vahva kieli), *B-kieleen* (= aktiivinen vieras kieli) ja *C-kieleen* (= passiivinen vieras kieli). Yleisin tulkkaussuunta ammattitulkille on B- tai C-kielestä/kielistä A-kieleen päin. Kuten johdannossa todettiin, retour-tulkkauksessa työskennellään vieraaseen kieleen eli B-kieleen päin, kun taas relay-tulkkauksessa työskennellään välikielen kautta. Tämä kieli voi olla tulkille A- tai B-kieli. Retour-tulkkaus tulee tavallisesti kyseeseen puhujamääriltään pienissä kielissä (engl. *languages of limited diffusion*), ja täten tulkin, jolla on A-kielenään tällainen pieni kieli, on pystyttävä

työskentelemään myös suuriin kieliin päin (Mikkelson 1999, 362). Relay-tulkkauksessa on kyseessä tilanne, jossa käytettyjen kielten määrä ylittää tulkkien määrän – jotta istuntojen kielellinen monimuotoisuus voitaisiin toteuttaa, täytyy joidenkin tulkkien pystyä tarvittaessa toimimaan niin kutsuttuina pivot-tulkkeina (välikielen tulkki) mahdollistaakseen muille tulkeille omiin työkieliinsä päin työskentelyn (Shlesinger 2010, 276).

Tulkin B-kielen tulee olla poikkeuksellisen vahva ja joustava. Guichot de Fortis (2007) selittää, käyttäen AIIC:n (*Association Internationale des Interprètes de Conférence*, kansainvälinen konferenssitulkki järjestö) määritelmää, että

a language other than the interpreter's native language, of which he or she has a perfect command and into which he or she works from one or more of his or her other languages. Some interpreters work into a 'B'-language in only one of the modes of interpretation (Guichot de Fortis 2007, 1)

De Fortis itse kuitenkin toteaa, ettei B-kieli voi ikinä olla ”täydellinen”. Sen pitäisi silti olla todella vahva ja ilmaisurikas sekä tasoltaan vain hieman, noin 5–15 prosenttia, (itsessään erittäin vahvaa) A-kieltä heikompi. Jos B-kielessä kuuluu aksentti, se ei saa vaikuttaa millään tavalla ymmärrettävyyteen. (Guichot de Fortis 2007, 3.) B-kielen hankkiminen edellyttää kovaa työtä ja pitkäaikaista kielen opiskelua, ja yleensä sen pohjana toimiikin erittäin vahva C-kieli, joka tehdyllä työllä nousee B-kielen tasolle (ibid., 3–4)

Tulkki, joilla on tarjota B-kieli (retour), ei siis tarvitse välttämättä olla kaksikielisiä. Kaksikieliset tulkitkaan eivät tosin ole välttämättä kykeneviä työskentelemään molempiin äidinkieliinsä päin, eli olemaan *kahden suunnan* (engl. *biactive*) tulkkeja (Guichot de Fortis 2007, 4). On täysin eri asia, että tulkki *on kaksikielinen* tai että tulkki *voi tulkata kahteen kielisuuntaan*. Se, että tulkilla on toinen näistä ominaisuuksista, ei automaattisesti tarkoita, että toinenkin ominaisuus täytyisi. Gile (2005, 6) mainitsee tutkimuksissa myös havaitun, että tulkki, joka on asunut pitkään maassa, jossa valtakielinä on hänen B-kielensä, saattaa yhtäältä menettää A-kielensä täydellisen hallinnan ja toisaalta kehittää B-kieltään niin, etteivät näille kielille määritellyt viralliset tasoerot tule enää käytännössä esiin.

Työskentelyprosessin tärkeimmät osa-alueet ovat valmistautuminen (ennen tulkkausta) ja oman tulkkauksen seuraaminen (engl. *monitoring*) tulkkauksen aikana. Tutkimukset osoittavat, että mitä enemmän tulkki tietää toimeksiannon aiheesta, sitä paremmin hän pystyy toimeksiannon aikana tulkkaamaan perustuen puhujan onnistuneeseen ennakkointiin (Stoll 2009, 35). Valmistautuessaan tulkki esimerkiksi käy läpi toimeksiannon kannalta keskeisimmät asiakirjat,

luo temaattiset sanastot ja konsultoi aihepiirin asiantuntijoita. Käsitteellä *monitoring* viitataan siihen, kuinka tulkit toimeksiannon aikana tarkkailevat omaa tulkettaan voidakseen tarvittaessa korjata virheitä ja parantaa kielellistä ilmaisua.

Tulkin ominaisuuksia voi jäsentää myös Fillmoren *scenes* ja *frames* -semantiikan kautta (Stoll 2009, 20–21). Teoriassa *scenes* viittaa tulkin kulttuuriseen- tai yleistietoon (missä kontekstissa tiettyä sanaa tyypillisesti käytetään), kun taas *frames* viittaa tulkin kielitietoon (mitä eri assosiaatioita tiettyyn sanaan liittyy). Voidaankin todeta, että kokonaisvaltainen ymmärrys kommunikatiivisesta tilanteesta luo pohjan tulkkaukselle.

Simultaanitulkkauksessa (ja tulkkauksessa yleisestikin) viestin prosessointi ei tapahdu sanasta sanaan, vaan ideakokonaisuuksina. Puhujan ydinajatuksukset ja sanaton viestintä tallennetaan tarkan kuuntelun avulla työmuistiin, käsitellään aiempiin assosiaatioihin yhdistämällä ja ilmaistaan sitten uudestaan kohdekielellä. (Stoll 2009, 30.) Tässä kohtaa on myös tärkeää huomioda, että mitä enemmän tulkin täytyy keskittyä sanotun uudelleen ilmaisemiseen, sitä vähemmän hänellä on kapasiteettia käsitellä kuulemaansa tietoainesta (Stoll 2009, 33). Tulkattaessa vieraalle kielelle tulkin on käytettävä enemmän resursseja puhutun uudelleen ilmaisemiseen, koska viestin muotoilu ei tapahdu aivan yhtä luontevasti kuin äidinkielellä.

Retour- ja relay-tulkkauksen tarve näkyy Euroopan unionin toiminnassa myös tulkkien kieliprofiileissa. Kielellisen monimuotoisuuden periaatteeseen pohjautuen tulkilla, jolla on jokin pieni kieli A-työkielenä, odotetaan olevan B- tai C-kielenään jokin suuri kieli, jotta hän pystyy tarvittaessa välittämään puhujien viestit A-kielestään myös B-kielelleen. Toisaalta puhujamääriltään suurten kielten, kuten esimerkiksi saksan ja ranskan, tulkeilla on tavallisesti C-kielinään harvinaisempia kieliä tai muita suuria kieliä, nimenomaan siksi, että he voivat tarvittaessa toimia relay-ketjussa äidinkieleensä päin. (Euroopan unioni 2020, 1–4)

2.2.2 Kielisuunnan tutkimus

Kielisuunnan tutkimus (saks. *Direktionalität*) keskittyy erityisesti käänösviestintään, jossa työskennellään vieraaseen kieleen päin. Käsitteeseen liittyy vahvasti kysymys, ovatko tulkit kykeneviä toimimaan vieraaseen kieleen päin ja pitäisikö tulkkien työskennellä yksinomaan A-kieleensä päin. Mielenpiteen perusteella aiheesta on erotettavissa kaksi suurta koulukuntaa. Staesin (2016, 12) mukaan *pariisilaisen koulukunnan* edustajat edustavat kantaa, ettei B-kieleen päin työskentely ole mahdollista, sillä ei-äidinkielen tulkin ei voida olettaa pystyvän

vastaamaan äidinkielen puhujan osaamista; pitkällisen opiskelun ja kielelle altistumisen kautta on mahdollista saavuttaa ainoastaan kattava passiivinen ymmärrys kielestä, muttei ilmaisurikasta aktiivista kielitaitoa. Staes toteaa, että *venäläinen koulukunta* sitä vastoin puoltaa vieraaseen kieleen työskentelyä, sillä sen mukaan tulkkauksessa on tärkeämpää lähdekielen viestin täydellinen ymmärrys kohdekielen viestin täyden virheettömyyden sijaan; äidinkielestään vieraaseen kieleen päin työskentelevillä tulkeilla on tässä suhteessa etulyöntiasema passiivikielistään äidinkieleen päin työskenteleviin tulkkeihin nähden, koska he ymmärtävät lähdekieltä täydellisesti.

Bretthauerin (2000, 147–149) mukaan asiatekstikäntämisessä työskentelysuuntaan vaikuttavia tekijöitä voidaan katsoa olevan yhteensä kolme: kielitaito, tekstin erikoisalan osaaminen (mukaan lukien kielitieto) ja kulttuurikompetenssi. Nämä tekijät pätevät myös tulkkaukseen. Bretthauer painottaa, että voidakseen työskennellä vieraaseen kieleen päin ei kääntäjän tarvitse välttämättä olla kaksikielinen, sillä monivuotisen opiskelun kautta on mahdollista saavuttaa kielitaito, joka mahdollistaa B-kieleen päin työskentelyn. Sama pätee myös kulttuurikompetenssiin, sillä sekä opiskelun että kohdekielisessä maassa asumisen kautta tulkki kykenee harjaannuttamaan kulttuurisen tietämyksensä ammatissa edellytetylle tasolle. Itse asiassa ei-äidinkielen puhujat voivat usein hallita sekä kieliopilliset säännöt että kulttuuriset aspektit äidinkielen puhujia paremmin, koska he ovat perehtyneet teemoihin äidinkielen puhujia perusteellisemmin (ibid., 148). Tutkimusten mukaan kaksikielisillä tulkeilla on kuitenkin parempi ymmärrys kielen idiomaattisesta käytöstä ja vähemmän kognitiivista kuormitusta ilmaistaessa lähdekieliset viestit uudelleen kohdekielellä (Stoll 2009, 14).

Gile (2005, 12–13) esittää vieraalle kielelle työskentelyyn vaikuttavan myös kieliparikohtaiset tekijät, joita hän listaa olevan yhteensä viittä eri tyyppiä. Nämä viisi eri tyyppiä on esitetty seuraavalla sivulla olevassa taulukossa 2 siten, että jokaisesta tyyppistä on selitys ja esimerkki.

Tekijä	Selitys	Esimerkki
Kielten erilainen syntaktinen rakenne	Sanajärjestyksen vaikutus siihen, kuinka pian tulkki voi lähdekielisen viestin kuultuaan alkaa tuottamaan tulketta.	Saksaan tulkkaava tulkki joutuu odottamaan, kunnes verbi tulee sivulauseen lopussa.
Kieleen kuuluva pakollinen tieto	Viestiin pakollisena kuuluvien tekijöiden vaikutus; jotkut kielet sisältävät enemmän pakollisia tietoja kuin toiset.	Tulkattaessa kieleen, jossa substantiiveilla on kieliopillinen suku, suku on aina mainittava kunkin substantiivin kohdalla.
Asioiden ilmaisemiseen käytetty sanamäärä	Asiat esitetään joissain kielissä pienemmällä määrällä sanoja kuin toisissa kielissä.	Kohdekielen ollessa lähdekieltä ilmaisultaan tiiviimpi joutuu sanottuakin ”tiivistämään”.
Kielten kielisukulaisuus	Lähde- ja kohdekielen samankaltainen sanasto voi helpottaa tai vaikeuttaa työtä	Englannin ja ranskan välillä tulkkaaminen on helpompaa kuin ranskan ja suomen.
Sanaston laajuus	Kielten välinen ero siinä, kuinka paljon eri sanoja ilmaisuun on käytettävissä.	Lähdekieli sisältää ilmaisuja, joille ei ole kohdekielessä mitään vastaavuutta.
Lähde- ja kohdekielen eroava idiomien määrä	Joissain kielissä käytetään tyypillisesti enemmän idiomeja ja sanontoja kuin toisissa.	

Taulukko 2: Kieliparikohtaiset tekijät tulkkien työssä (lähteenä Gile 2005, 12–13 ja Jakobson 1959, 235–236; käännökset sekä esimerkit kohdissa 1, 4 ja 5 kirjoittajan omia)

Taulukossa 2 esiteltyt kieliparikohtaiset tekijät vaikuttavat vaihtelevasti retour- ja relay-tulkkaukseen. Mitä useampi tekijöistä tulkkaustilanteessa pätee, sitä enemmän viestiä joutuu suhteuttamaan ja sitä enemmän kuormitusta tulkille syntyy. Kaikilla tekijöillä voidaan myös nähdä olevan vaikutusta sekä lähde- ja kohdekielessä esiintyessä. Kolmannen tekijän kirjoittaja mainitsee vaikuttavan erityisesti silloin, kun kohdekieli on lähdekieltä tiiviimpi: tällaisessa tilanteessa tulkit joutuvat tiivistämään lähdekielistä viestiä kohdekielelle muotoiltaessa (Gile 2005, 5). Toisaalta tämän voidaan nähdä pätevän toiseenkin suuntaan, koska tiiviistä kielestä laveaan kieleen tulkattaessa tulkki joutuu ilmaisemaan enemmän sanoja lyhyemmässä ajassa, mikä vaikuttaa puhenoiteen ja kuormittaa sitä kautta enemmän sekä puhuvaa tulkkia itseään että esimerkiksi relay-tulkkausta kuuntelevaa tulkkia. Tiettyjen tekijöiden voidaan myös katsoa olevan suoraan yhteydessä toisiinsa – kieleen kuuluva pakollinen tieto vaikuttaa siihen, miten tiiviisti asiat voi kielessä esittää, ja joissain kielessä voi olla sanontoja/idiomeja, joille ei toisessa kielessä ole minkäänlaisia suoria vastineita.

Tulkin ammattitaitoon kuuluu omien kielellisten rajoitteiden tiedostaminen (Rückert 2014, 26). Retour-tulkkauksessa vieraaseen kieleen (ja relay-tulkkauksessa kumpaan tahansa kieleen) päin työskenneltäessä onkin ensiarvoisen tärkeää, että tulkit ottavat rajoitteensa tulkkauksessa

huomioon ja sopeuttavat ilmaisuun niihin (Guichot de Fortis 2007, 2; Ďoubalová 2008, 73). Tähän tarkoitukseen voidaan käyttää erilaisia keinoja tiivistää sanottua. Ďoubalová (2000, 78–79) käsittelee näitä keinoja yksinomaan kulttuurispesifien viittausten näkökulmasta, mutta niiden voidaan hyvin katsoa pätevän retour- ja relay-tulkkaukseen yleisellä tasolla. Tutkijan esittelemään kuuteen tiivistyskeinoon, joilla tulkit voivat parantaa kognitiivista kuormitustaan, kuuluvat muun muassa vähemmän olennaisten yksityiskohtien poisjätö (ransk. *omission*), selittäminen/tarkentaminen (*explication / explicitation*), sanoman tulkkaminen sanasta sanaan (*interprétation mot-à-mot*), funktionaalisen ekvivalenssin käyttö yläkäsitettä käyttämällä (*équivalent fonctionnelle*) ja sanoman sovittaminen kohdekulttuuriin (*équivalent culturelle*).

2.3 Tulkkauksen laatu

Yleisesti ottaen tulkkien pitäisi työskennellä siten, että lähdekielen sanoma säilyy muuttumattomana, eli että he eivät lisää alkuperäiseen viestiin mitään tai jätä siitä mitään pois (Pöchhacker 2001, 413). Tulkkien työskentelyn laatua voidaan Stollin (2009, 39–40) mukaan mitata Gilen luomalla niin kutsutulla resurssimallilla (ransk. *modèle d'efforts*), joka kuvaa simultaanitulkkauksen aikaista keskittymiskyvyn hallinnointia. Tulkkauksen eri osa-alueet nähdään siinä osana tulkin rajallista keskittymiskykyä. Mallin neljä resurssia ovat kuullun ymmärtäminen (*effort d'écoute et d'analyse*), kielellinen ilmaisu (*effort de production du discours*), lyhytkestoinen eli työmuisti (*mémoire*) ja prosessin kognitiivinen kasassa pito (*coordination*). Toisiinsa liitetyt resurssit esitetään yhtälön muodossa seuraavasti:

$$E+P+M+C=T$$

jossa lyhenteet tulee ymmärtää kuullun ymmärtämisessä vaadituksi tarkkaavaisuudeksi (E), ajatusten kielelliseksi ilmaisuksi (P), tulkkauksen aikaisiksi kognitiivisiksi prosesseiksi (M) ja tulkkauksitilanteen kognitiiviseksi hallinnoinniksi (C). Yhtälön ”lopputuloksena” on tulkin keskittymisen kokonaiskapasiteetti (*total, T*).

Gilen mallissa tulkkien laatu siis heikkenee, kun tulkin kognitiiviset resurssit ylikuormittuvat (Kalina 2005, 770). Koska tähän on yleisesti suuri riski tulkkien työskennellessä tavallisesti kognitiivisen kuormituksen ääri rajoilla, saattaa tulkeilla joskus tulla virheitä jopa näennäisesti yksikertaisessa tulkkauksitilanteessa; Gile on nimennyt tämän konseptin nuorahypoteesiksi (engl. *tightrope hypothesis*) tulkkien ikään kuin tasapainoillessa virheettömyyden ja ylikuormituksen

välillä (Gile 2005, 2). Voitaneen olettaa, että ylikuormittumisen riski on suurempi tulkattaessa B-kieleen päin, koska resursseja pitää käyttää enemmän esimerkiksi kielelliseen ilmaisuun.

Toisen mallin tulkkauksen laadusta esittää Prunč (2000, 15–16), jonka mukaan optimaaliseksi käännökseksi/tulkkeeksi voidaan ymmärtää sellainen lopputuote, jonka parhaiten tilanteeseen sopiva kääntäjä/tulkki on luonut optimaalisessa käännös- ja/tai tulkkauksilanteessa. Tuote, joka ei näitä vaatimuksia täytä, on täten ”ala-arvoinen” (saks. *suboptimal*). Tämä ”ala-arvoisuus” on ymmärrettävissä kahdella eri tavalla. Joskus kääntäjälle/tulkille on kannattavinta sopeuttaa työnsä laatu projektin vaatimusten mukaiseksi; kirjoittaja mainitsee esimerkiksi kääntäjän, joka työstää yrityksen pyynnöstä raportista tiivistelmän lyhyessä ajassa, mutta ilman, että se olisi kielellisesti täydellinen. Osapuolia sitoo tällaisessa tilanteessa sopimusvelvollisuus. Toisen määritelmän mukaan ala-arvoisuus voi olla seurausta käännös-/tulkkauksilanteen epäoptimaalisista olosuhteista. Yleensä tällaisessa tapauksessa syynä ovat kieliasantuntijasta riippumattomat tekijät, kuten esimerkiksi liian nopeasti puhuva puhuja simultaanisesti konferenssissa tulkattaessa. Myös suoraan paperista lukevat puhujat aiheuttavat samankaltaisen tilanteen, kuten myös se, ettei tulkki saa materiaalia ajoissa ja pysty siten valmistautumaan tulkkauksuoritukseen ajoissa.

Tulkkeen laatuun vaikuttavat siis monet tekijät. Kuten jaksossa 2.2.2 mainittiin, tulkki voi sanotun tiivistämisen keinoja hyödyntämällä kompensoida kuormitusta viestin uudelleen kohdekielelle muotoillessaan. Liian nopeasti aikapaineessa puhuviin Euroopan parlamentin jäseniin ei valmistautumisesta tai yleistiedosta kuitenkaan ole apua, ja huolimatta järjestöjen kuten AIIC (*Association Internationale des Interprètes de Conference*, kansainvälinen konferenssitulkkien järjestö) yrityksistä muistuttaa puhujia asiasta uudelleen ja uudelleen, ongelmaa esiintyy säännöllisesti. Kalina (2005, 773) muistuttaakin, että tulkkien työnlaatu on aina riippuvainen myös lähdekielisen tekstin laadusta.

Tulkkien tulee työskennellessään myös pitää mielessä, että vaikka heidän ei pidäkään muuttaa alkuperäistä sanottua millään tavalla, puhujan viestin tulee herättää kohdekielissä kuulijoissa täysin sama reaktio kuin mitä lähdekielinen viesti herättäisi. Kalinan (2005, 774) mukaan eri kielten puhujilla on erilaisia kulttuuriin sidottuja mieltymyksiä. Tämän vuoksi, kun on kyseessä tulkkauksena esimerkiksi saksasta englantiin tieteellisen konferenssin kontekstissa, ei lähdekielen monimutkaisia lauserakenteita kannata tulkata sellaisenaan, vaan lauseita kannattaa yksinkertaistaa ja mahdollisesti käytettyä jargonia vähentää. Perusteena on englanninkielisten kuuntelijoiden kulttuurinen tottumattomuus kielellisesti liian raskaisiin lauseisiin.

Euroopan unionissa ei ole käytössä vakiintunutta määritelmää tai tiettyä vaadittua taitotasoa tulkkien kielitaidolle. Tulkkien tulee kuitenkin kyetä ymmärtämään puhuttua kieltä sen kaikissa muodoissa (aksentit, murteet yms.) ja välittämään sanottu tarkasti kaikilla aktiivisilla työkielillään (Duch Guillot 2006, 3). Freelance-tulkkien työkielten taidon testaamiseksi ja riittävän korkean taitotason varmistamiseksi EU:n toimielimillä on yhteiset valintakokeet, joissa varmennetaan työkielten kaikin puolin erinomainen hallinta molemmissa tulkkauslajeissa eli konsekutiivisesti ja simultaanisesti. Tavallisesti kokeessa tulkataan C-kielestä tai *C-kielistä* A-kieleen, mutta jos tulkilla on tarjota myös B-kieli, testataan sen kielitaitoa retour-tulkkauksen muodossa, molemmissa tulkkauslajeissa. (Euroopan unioni 2022a.) Vakituiseen työsuhteeseen haluavilla hakijoilla tulkkauskokeen sisältö ja vaatimukset riippuvat siitä, mihin toimielimeen he ovat hakeneet, sillä kullakin yhteensä kolmesta tulkkauspalveluja käyttävästä toimielimestä (Euroopan parlamentti, Euroopan komissio ja Euroopan unionin tuomioistuin) on omat erilliset valintaperusteensa ja -menettelynsä.

Kielitaitoa testaavan kokeen ohella Euroopan unionilla on tulkeille muunlaisiakin vaatimuksia heidän pätevyytensä varmistamiseksi. Euroopan unionin verkkosivujen (Euroopan unioni 2022b) mukaan freelancer-tulkeilta vaaditaan jotain seuraavista kolmesta tutkinnosta: konferenssitulkkauksen kandidaatin tutkinto, konferenssitulkkauksen maisteritason erikoistumistutkinto **tai** minkä tahansa opintoalan kandidaatin tutkinto ja siihen lisäksi joko täydennysopintoja konferenssitulkkauksesta tai vuoden verran työkokemusta tulkin työstä kansainvälisessä ympäristössä. Vakituiseen työsuhteeseen haluavilla tulkeilla valintaprosessi tapahtuu osana ”hallinnon työntekijöiden” (engl. *administration*) kilpailutusta, jossa valintakoeprosessiin kuuluu tulkkauskokeen ohella myös muun muassa loogista päättelyä, ongelmanratkointia ja ryhmässä muiden kanssa työskentelyä (European Personnel Selection Office – EPSO 2022).

3 Tutkimusaineisto ja tutkimusmenetelmä

Tässä luvussa esittelen tutkielmassa käyttämäni aineiston ja tutkimusmenetelmän.

3.1 Tutkimusaineisto

Tutkimus päätettiin toteuttaa kyselyn muodossa, koska menetelmä mahdollisti vastaajien omien mielipiteiden ja kokemusten anonyymien tarkastelun tutkittuun aiheeseen liittyen. Kysely sisälsi pääasiassa monivalintakysymyksiä, mutta myös muutaman avoimen kysymyksen. Osa monivalintakysymyksistä oli väitemuotoisia kysymyksiä, joissa vastaajan piti ilmoittaa Likert-skaalalla, oliko hän esitetyn väittämän kanssa täysin samaa mieltä, täysin eri mieltä vai jotain siltä väliltä. Jokaisen kysymyksen perässä oli myös avoin tekstikenttä, johon saattoi halutessaan perustella vastauksiaan. Kysely toteutettiin kolmikielisesti siten, että siihen saattoi vastata englanniksi, saksaksi tai ranskaksi, koska kyseiset kolme kieltä ovat Euroopan unionin määrällisesti puhutuimmat kielet (Kuźelewska 2020, 1418). Kyselyn monikielisyyttä puolsi erityisesti se, että siten olisi mahdollista kerätä mahdollisimman monta vastausta, kun tulkki pystyi vastaamaan sillä kielellä, joka tuntuu hänestä luontevimmalta. Kysely toteutettiin verkkokyselynä.

Kysely koostui yhteensä 22 kysymyksestä, jotka jakautuivat kolmeen eri osioon. Osa kysymyksistä oli ehdollisia, eli niihin pystyi vastaamaan vain siinä tapauksessa, jos johonkin niitä edeltäneeseen kysymykseen oli vastannut ennakkoon määritetyllä tavalla. Kaikki avoimet kysymykset ja monivalintakysymykset oli merkitty pakollisiksi, lukuun ottamatta kysymystä 5, koska sen ei oletettu koskevan valtaosaa tulkeista eikä siten saavan suurta määrää vastauksia. Kysymyksiä täydentäneet avoimet tekstivastaukset eivät olleet pakollisia, koska oletuksena oli, että kysymyksen luonteesta riippuen vastaajat perustelisivat aina omaehtoisesti valintojaan.

Kyselyn ensimmäinen osio sisälsi yhteensä 11 kysymystä, joissa vastaajia pyydettiin ilmoittamaan **taustatietoja** sekä itsestään (ikä, sukupuoli, äidinkieli ja koulutustausta) että työstään EU:n toimielimissä (A-, B- ja C-työkielet, työkokemus tulkkina, työsuhteen muoto, missä toimielimissä toimii tulkkina ja käytetyt valmistautumiskeinot). Toinen osio sisälsi yhteensä kuusi kysymystä, jotka käsittelivät **kielisuunnan vaikutuksia tulkin työhön**. Vastaajia pyydettiin arvioimaan, kuinka suuri prosentuaalinen osuus retour- ja relay-tulkkauksella on heidän arjessaan tulkkina ja kuinka paljon he työskentelevät eri työkieliinsä

(A- tai B-kieli) päin. Kolmannessa osiossa esitettiin yhteensä viisi **väittämää retour- ja relay-tulkkauksesta**, joista kuhunkin vastaajien tuli Likert-skaalalla ilmoittaa oma mielipiteensä. Kyselyn lopuksi vastaajat pystyivät esittämään yleisiä kommentteja aiheeseen ja/tai kyselyyn liittyen.

Sekä laadullisessa että määrällisessä tutkimuksessa keskeistä on vastaajien anonymiteetin säilyttäminen: vastauksia ei pidä pystyä yhdistämään yksittäisiin henkilöihin eivätkä ne saa sisältää mitään tunnistettavia tietoja (Luodonpää-Manni et al. 2020, 30). Tässä tutkimuksessa vastaajien anonymiteetti varmistettiin luomalla ja analysoimalla kysely siten, ettei annettuja vastauksia voi yhdistää yksittäiseen ihmiseen. Tästä kerrottiin myös vastaajille heti kyselyn ensimmäisellä sivulla olleessa saatekirjeessä.

Kysely suunnattiin joko vakituisessa tai freelancer-työsuhteessa oleville tulkeille, jotka työskentelevät Euroopan unionin toimielimissä. Kysely lähetettiin sähköpostitse Euroopan komission, Euroopan parlamentin ja Euroopan unionin tuomioistuimen yhteyshenkilöille 12.2.2020 ja näille esitettiin pyyntö, että sitä voitaisiin välittää tulkeille kahden viikon aikana. Tämän aikarajan lopussa, maaliskuussa 2020, vastausaikaa pidennettiin vielä kahdella viikolla siinä toivossa, että vastauksia tulisi lisää. Kysely suljettiin lopulta 10.3.2020.

Kyselyyn vastasi yhteensä 13 tulkkia, jotka työskentelivät vastausaikaan vaihtelevasti Euroopan unionin tuomioistuimessa, Euroopan komissiossa ja Euroopan parlamentissa. On kuitenkin tärkeää huomioda, että vastaajat ovat voineet valita useamman kuin yhden vaihtoehdon ja että esimerkiksi freelancer-työsuhteessa olevat tulkit voivat työskennellä samanaikaisesti useammalle toimielimelle (komissio, parlamentti ja tuomioistuin) ja olla kaikkien niistä käytettävissä samanaikaisesti. Tutkimuksen otanta ei ole niin laaja, että sen voitaisiin katsoa olevan kattava eli yleistettävissä koskemaan kaikkia Euroopan unionin toimielimissä työskenteleviä tulkkeja.

3.2 Tutkimusmenetelmä

Tutkimusaineistona toimiva kysely luotiin sekä kvalitatiivisesti että kvantitatiivisesti. Vastausten analysointi tapahtui täten määrällisen ja laadullisen tutkimuksen menetelmiä toisiinsa yhdistäen. Tuomi & Sarajarvi (2018, 78) kuvaavat tällaista lähestymistapaa käsitteellä ”mixed methods research”. Kyselyn avoimet tekstivastaukset analysoitiin laadullisesti

aineistolähtöistä sisällönanalyysiä käyttäen, kun taas Likert-asteikon kysymyksiä ja monivalintakysymyksiä tarkasteltiin määrällisesti.

Ruusuvuori et al. (2010, 19) määrittelee sisällönanalyysin siten, että kerätyt vastaukset luokitellaan alakategorioihin ja sen jälkeen näihin yksittäisiin analysoitaviin yksiköihin syvennytään tarkemmin. Tuomi & Sarajärven (2018, 122–127) mukaan Miles ja Huberman (1994) määrittelevät aineistolähtöisen sisällönanalyysin laajemmin, jakaen sen kolmeen eri vaiheeseen. Ensimmäisessä vaiheessa aineisto redusoidaan eli pelkistetään, jolloin siitä karsitaan tutkimukselle epäolennainen tieto. Tässä vaiheessa pelkistetty tieto listataan allekkain, pitäen huolta siitä, ettei dataa katoa. Toisessa vaiheessa listattu tietoaaines klusteroidaan eli ryhmitellään siinä esiintyvien samankaltaisuuksien ja/tai eroavaisuuksien mukaan eri luokkiin. Tällainen luokka voi olla esimerkiksi tutkittavan aineksen ominaisuus. Kolmannessa ja viimeisessä vaiheessa luokiteltu tieto abstrahoidaan eli käsitteellistetään, jolloin luokitellusta kielellisestä tiedosta tehdään johtopäätöksiä. Johtopäätöksiä verrataan jokaisessa vaiheessa alkuperäiseen aineistoon ja tämän vertailun kautta tehdään sitten uusia johtopäätöksiä.

Likert-asteikkoa käyttämällä vastaajat voivat ilmaista henkilökohtaisen mielipiteensä esitettyyn väittämään, perustuen siihen, ovatko he sen kanssa samaa mieltä vai eivät (Gritsch 2012, 16). Jos valittavia vaihtoehtoja on pariton määrä, keskimmäinen vaihtoehto on neutraali ja asteikon yhdessä ääripäässä on ”täysin samaa mieltä” ja toisessa ääripäässä ”täysin eri mieltä”. Valituista vaihtoehtoista voidaan sitten tehdä keskiarvoja ja hajontoja (Vehkalahti 2019, 35). Asteikkoa hyödyntävät kysymykset on syytä muotoilla huolella, esimerkiksi mielipidettä tai paremmuutta kysyen, jotta vastaajat voivat lukea kysymykset kunnolla ja vastata harkiten (Gritsch 2012, 16).

Laadullisessa tutkimuksessa havaintoyksikön valinnalla on siis keskeinen rooli, sillä se auttaa keskittämään tutkimuksen tiettyyn ilmiöön. Tuomi & Sarajärven (2018, 104) mukaan Laine (2010) lukee tämän ensimmäiseksi osaksi laadullisen tutkimuksen analyysiä. Toisessa vaiheessa aineistosta ensin merkitään valittuun ilmiöön liittyvä aines, jättäen samalla epäolennainen tieto pois; tutkimuksen kannalta mielenkiintoinen aines erotetaan omaksi joukokseen. Kolmannessa vaiheessa aineisto teemoitetaan tai luokitellaan, ja neljännessä eli viimeisessä vaiheessa siitä luodaan yhteenveto.

Tässä tutkielmassa valittua menetelmää sovellettiin siten, että avointen kysymysten kohdalla niiden vastaukset ryhmiteltiin määrällisesti. Likert-asteikkoa hyödyntäneiden väitemuotoisten monivalintakysymysten kohdalla vastaukset ja vastausten perustelut käytiin ensin

kysymyskohtaisesti läpi, jonka jälkeen perustelut luokiteltiin sen mukaan, mitä Likert-asteikon vaihtoehtoa/mielipidettä ne edustivat (positiivista, negatiivista vai neutraalia). Vastausten mielipideasteikolle asettamisen jälkeen sisällöllisesti samantyyppiset perustelut eroteltiin omiksi luokikseen kaikkien yksilöllisten perustelujen havaitsemiseksi. Tämän luokittelun jälkeen kulloistakin mielipidettä edustavat perusteluryhmät koottiin kysymys- ja tulkkauslajikohtaisesti yhteen ja niistä tehtiin havaintoja siten, että tehtyjä havaintoja verrattiin samalla teoriaosion aiempaan tutkimukseen.

4 Analyysi

Tässä luvussa analysoidaan kyselyn kautta saatuja vastauksia ja tehdään niiden pohjalta havaintoja. Itse vastaukset esitetään ja analysoidaan kahteen alakategoriaan jaoteltuna niin, että retour- ja relay-tulkkausta käsitteleviä kysymyksiä kohdellaan erillisinä osioina. Yksittäisiä kysymyksiä tarkasteltaessa tutkielmassa käytetään kyselyn saksankielistä versiota.

4.1 Vastaajien taustatiedot

Kolmestatoista kyselyyn vastanneesta tulkista 53 % oli naisia ja 38 % oli miehiä. Vastaajien joukossa ei ollut ketään, joka olisi ilmoittanut sukupuolekseen ”muu” (0 %). Vastaajista yksi (8 %) ei halunnut ilmoittaa sukupuoltaan. Vastaajien sukupuolijakaumaa havainnollistaa alla oleva taulukko 3.

Sukupuoli	Lukumäärä (n)	Prosenttiosuus (%)
Mies	5	38 %
Nainen	7	54 %
Muu	0	0 %
En halua kertoa	1	8 %

Taulukko 3: Vastaajien sukupuolijakauma

Toisena taustatietona tiedusteltiin vastaajien ikää. Vastaajien tavallisin ikäryhmä oli 30–34. Toiseksi edustetuin ikäryhmä olivat 40–44-vuotiaat ja kolmanneksi eniten vastaajissa oli 45–49- sekä 55–59-vuotiaita. Vastaajien ikäjakauma on esitetty taulukossa 4.

Ikäryhmä	Lukumäärä (n)	Prosenttiosuus (%)
20–24	0	0 %
25–29	0	0 %
30–34	5	39 %
35–39	0	0 %
40–44	3	23 %
45–49	2	15 %
50–54	1	8 %
55–59	2	15 %
60+	0	0 %

Taulukko 4: Vastaajien ikäjakauma

Kuten taulukon 4 tiedoista voidaan todeta, vastaajien keskimääräinen ikä oli 30–40 vuotta. Vastaajien suhteellisen korkea ikä kertonee siitä, että toimielimien tulkeilta edellytetty kokemus ja kielitaito syntyvät vasta monivuotisen työkokemuksen ja/tai kouluttautumisen mukanaan tuoman itsevarmuuden ja asiantuntemuksen kautta.

Kolmantena taustatietona kysyttiin vastaajien äidinkieltä ja sen jälkeen neljäntenä taustatietona vastaajien A-, B- ja C-työkieliä. Vastaukset edustivat odotettua laajempaa kirjoa eri kieliä, sisältäen puhujamääriltään sekä suuria että pieniä kieliä. Alla olevassa taulukossa 5 kunkin vastaajan äidinkieli on aina sama kuin heidän A-työkielensä.

A-kieli / -kielet	B-kieli / -kielet	C-kieli / -kielet
saksa	-	tšekki, slovakki, ranska, englanti, espanja
espanja	ei mitään	ranska, saksa, englanti, romania
englanti	toimielimissä ei mitään, ranska vapailta markkinoilla	saksa, hollanti, italia, espanja, ranska
ranska	n/a	saksa, espanja, englanti
tšekki	englanti	ranska, espanja, italia, puola, slovakki
latvia	englanti, venäjä	ranska, saksa, italia, espanja, bulgaria, islanti
saksa	-	ranska, englanti, tanska
liettua	ranska	englanti
liettua	ranska	ranska, englanti, ruotsi, italia
suomi	ei mitään (EU), oikeustulkkaus Suomessa: hollanti, saksa, englanti	hollanti, englanti, saksa, ruotsi
suomi	saksa	englanti, ruotsi, portugali
venäjä	suomi	englanti
englanti	-	saksa, ranska, espanja

Taulukko 5: Vastaajien ilmoittamat työkielet

Kuten taulukosta on 5 nähtävissä, että niillä vastaajilla, joilla on äidinkielenään/A-työkielenään suuren puhujamäärän kieli, on B- tai C-kielinen yksi tai useampi pieni kieli, kun taas tulkeilla, joiden A-kieli on pieni, on tilanne päinvastainen. Vastaajien työkielten jakautuminen vastaa siis jaksossa 2.2.1 tehtyä huomiota EU:n tulkeilleen asettamista kielivaatimuksista.

Viidentenä taustatietona kysyttiin, että jos vastaajalla on kaksi A-kieltä, ovatko ne keskenään yhtä vahvoja ja ilmaisurikkaita. Tähän kysymykseen ei kuitenkaan lopulta tullut sellaisia vastauksia, että ne olisivat analyysin kannalta hyödyllisiä, joten kysymys jätettiin analysoimatta.

Kuudentena taustatietona kysyttiin vastaajien koulutustaustaa. Suurimmalla osalla vastaajista oli maisterin tutkinto joko käännöstieteessä (85 %) tai muulla koulutusalaalla (31 %). Lisäksi joillain vastaajilla oli kandidaatin tutkinto joko käännös- tai muulla alalla (kumpikin 15 %). Kellään vastaajista ei ollut maisterin tutkintoa kielitieteessä (0 %). Taulukossa 6 on esitetty vastaajien koulutustausta.

Koulutus	Lukumäärä (n)	Prosenttiosuus (%)
Kandidaatin tutkinto käännöstieteessä (kääntäminen tai tulkkaus)	2	15 %
Maisterin tutkinto käännöstieteessä (kääntäminen tai tulkkaus)	11	85 %
Kandidaatin tutkinto kielitieteessä tai vieraassa kielessä	1	8 %
Maisterin tutkinto kielitieteessä tai vieraassa kielessä	0	0 %
Kandidaatin tutkinto jollain toisella alalla, millä alalla?	2	15 %
Maisterin tutkinto jollain toisella alalla, millä alalla?	4	31 %

Taulukko 6: Vastaajien koulutustausta

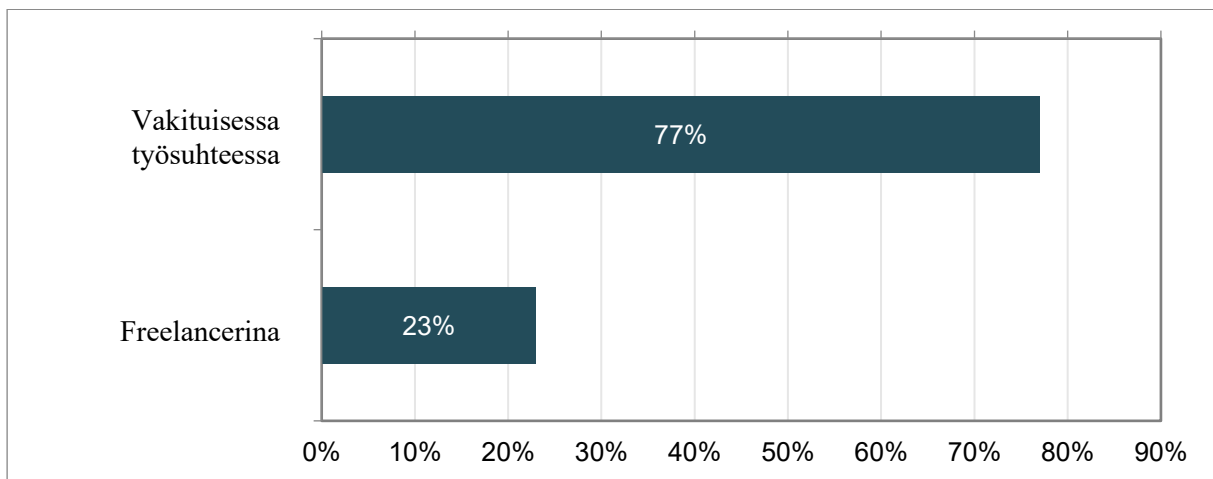
Kuten taulukosta 6 näkyy, useimmilla tulkeilla oli maisterin tutkinto käännöstieteestä. Tämä on myös ymmärrettävää, sillä kyseiset opinnot antavat parhaat edellytykset Euroopan unioniin työskentelemään pääsyyllä. Vastaajilla, jotka olivat ilmoittaneet joko kandidaatin- tai maisterin tutkintoon vaihtoehdon ”muu”, opinnot sisälsivät esimerkiksi politiikkaa, oikeustiedettä, islannin kieltä ja konferenssitulkkauksen syventäviä opintoja. Yleisesti tulkkien opintotaustat heijastavat melko kattavasti jaksossa 2.3 mainittuja EU:n toimielimien vaatimuksia tulkkien pätevydestä ja osaamisesta.

Kuudentena taustatietona kysyttiin, kuinka pitkään vastaajat olivat toimineet tulkkeina. Suurin osa vastaajista (38 %) oli työskennellyt tulkkina 11–20 vuotta, toiseksi yleisin työkokemus oli 6–10 vuotta (31 %). Vastaajien työkokemus tulkkina on esitetty seuraavan sivun taulukossa 7. Vastaukset antavat vastaajien ikäjakaumaa täydentäen kuvan siitä, että Euroopan unionissa työskentelevillä tulkeilla on tavallisesti monivuotinen kokemus taustallaan.

Työkokemus	Lukumäärä (n)	Prosenttiosuus (%)
0–2 vuotta	0	0 %
3–5 vuotta	1	8 %
6–10 vuotta	4	31 %
11–20 vuotta	5	38 %
Yli 20 vuotta	3	23 %

Taulukko 7: Vastaajien työkokemus tulkkina

Seitsemäntenä taustatietona vastaajilta tiedusteltiin heidän työsuhteensa muotoa, eli ovatko he vakituisessa työsuhteessa vai toimivatko he freelancerina. Vastaajista valtaosa (77 %) toimi vakituisessa työsuhteessa unionin toimielimissä, ja alle puolet (23 %) olivat freelancereita. Kuvio 1 esittää vastaukset palkkidiagrammin muodossa.



Kuvio 1: Vastaajien työsuhteen muoto

Kahdeksantena taustatietona kysyttiin vastaajien työpaikkaa, eli sitä, missä Euroopan unionin toimielimissä vastaajat työskentelivät. Vastaajista 92 % työskenteli vastausaikaan Euroopan unionin tuomioistuimessa, 23 % työskenteli Euroopan komissiossa ja 15 % työskenteli Euroopan parlamentissa. Muut toimielimet eivät olleet vastauksissa edustettuina (0 %). Vastaajien sijoittuminen Euroopan unionin toimielimissä on esitetty taulukossa 8.

Toimielin	Lukumäärä (n)	Prosenttiosuus (%)
Euroopan komissio	3	23 %
Euroopan parlamentti	2	15 %
Euroopan unionin tuomioistuin	12	92 %
Muulla, missä?	0	0 %

Taulukko 8: Vastaajien sijoittuminen EU:n toimielimissä

Viimeisenä taustakysymyksenä tulkeilta tiedusteltiin heidän eniten käyttämiään tapoja toimeksiantoihin valmistautumisessa. Valtaosa eli 12 vastaajaa 13:sta (92 %) ilmoitti sekä kokoavansa toimeksiantoa edeltävästi aihepiiriin liittyvää sanastoa että käyvänsä läpi siihen liittyvän olennaisen materiaalin. Suuri osa luki myös alaan liittyvää kirjallisuutta (77 %) ja seurasi ajankohtaisia uutisia (54 %). Yksi vastaajista (8 %) kertoi keskustelevänsä myös asiantuntijoiden kanssa, ja yksi vastaajista (8 %) ilmoitti käyttävänsä muita keinoja, kuten jatkokoulutustautumista ja seminaareja. Käytetyt valmistautumiskeinot on esitelty taulukossa 9.

Valmistautumiskeino	Lukumäärä (n)	Prosenttiosuus (%)	Lisätiedot
Ajankohtaisten uutisten seuraaminen	7	54 %	
Aihepiirisanastojen kokoaminen	12	92 %	
Taustamateriaalin läpikäynti	12	92 %	
Alan kirjallisuuden lukeminen	10	77 %	
Asiantuntijoiden kanssa keskustelu	1	8 %	
Muuten, miten?	1	8 %	<i>Formations continues, séminaires</i>

Taulukko 9: Vastaajien käyttämät valmistautumiskeinot

Kuten yllä oleva taulukko 9 esittää, annetut vastaukset heijastavat alan yleisiä konventioita toimeksiantoihin valmistautumisen suhteen. Tulkin on yleisesti oltava perillä ajankohtaisista aiheista, jota uutisten seuraaminen ja aihepiireistä lukeminen (omilla työkielillä) edustavat. Sanaston kokoaminen ja materiaalien läpikäyminen ovat kumpikin puolestaan enemmän toimeksiantokohtaisia valmistautumiskeinoja. Mielenkiintoinen seikka on, että vain yksi vastaaja on ottanut esiin asiantuntijoiden kanssa keskustelun; voitaneen olettaa, että asioista kysyminen ei aina ole tarpeellista, jos materiaalin läpikäymisen ja siihen liittyvien sanastojen kokoamisen ohessa tehty taustatyö on ollut tulkin itsensä osalta erittäin perusteellista – tai se ei ole mahdollista, jos tulkilla ei ole ylimääräistä aikaa syvempään valmistautumiseen.

Oikeustulkkausessa tulkeilla itsellään on aina oikeusalan tuntemusta, joten heidän ei senkään takia tarvinne kääntyä muiden puoleen. Mahdollinen selitys lienee myös, että erityisesti oikeustulkkausessa käsitelty materiaali voi olla siten salassa pidettävää, ettei tulkki pysty kysymään asioista salassapitosopimuksen säilyttämisen vuoksi.

4.2 Tulkkauslajikohtaiset kysymykset

Seuraavassa analysoidaan kumpaakin tulkkauslajia, retour- ja relay-tulkkausta, käsittelevät kysymykset. Vaikka kysely itsessään oli jaettu osioihin ”Kielisuunta ja sen vaikutus työhön” (*Direktionalität und ihr Einfluss auf die Arbeit*) ja ”Väittämiä retour- ja relay-tulkkauksesta” (*Aussagen rund um das Retour- und Relais-Dolmetschen*), päätettiin kysymykset tässä tutkielmassa jakaa yksinomaan edustamansa tulkkaustyyppin mukaan, riippumatta siitä, onko kyseessä avoin vai väitemuotoinen kysymys. Tällä tavalla analyysi oli helpompaa ja nosti enemmän esiin tulkkauslajikohtaisia näkemyksiä. Retour-tulkkausta käsittelevät tai siihen liittyvät kysymykset ovat 12, 13, 20 ja 24. Relay-tulkkausta käsittelevät puolestaan kysymykset 15, 16, 17, 19, 22, 26 ja 28.

4.2.1 Retour-tulkkaus

Kysely kattaa yhteensä neljä kysymystä, jotka käsittelevät retour-tulkkausta.

Kysymys 12: Wie viel dolmetschen Sie durchschnittlich (%) in Ihre A-Sprache(n)?

Pohjustuksena tulkkausmuotokohtaisiin kysymyksiin kysyttiin, kuinka paljon tulkit tulkkaavat A-kieleensä päin. Kahdeksan vastaajaa 13:sta ilmoitti kääntävänsä yksinomaan (100 %) äidinkieleensä, muiden kohdalla prosenttiosuus oli noin 50–90 %. Yksi vastaaja myös täsmensi, että hänen kohdallaan työskentely yksinomaan äidinkieleen päin koskee erityisesti EU:ssa tapahtuvaa tulkkausta. Taulukossa 10 on esitetty tulkkiensa työskentely A-kieleensä päin.

Annettu vastaus (%)	Lukumäärä (n)	Prosenttiosuus (%)
50 %	1	8 %
70 %	1	8 %
85 %	1	8 %
90 %	2	15 %
100 %	8	62 %

Taulukko 10: Vastaajien työskentely A-kieleen päin (kysymys 12).

Taulukon 10 tietoja selittää se, että koska retour-tulkkaus on aina eräänlainen varavaihtoehto kielellisen monimuotoisuuden ylläpitämiseksi ja relay-tulkkaus voi tapahtua myös A-kieleen päin, koostuu suurimmalla osalla tulkkaus vain A-kieleen päin tulkkauksesta. Kysymyksen vastaukset sopivat myös yhteen seuraavan kysymyksen vastausten kanssa.

Kysymys 13: Wie oft dolmetschen Sie durchschnittlich (%) in Ihre B-Sprache(n)?

Ensimmäinen varsinaisesti retour-tulkkausta käsittelevä kysymys tiedusteli, kuinka usein tulkit tulkkavat keskimäärin B-kieleensä päin. Suurimmalla osalla eli kahdeksalla vastaajista ei ollut kokemusta retour-tulkkauksesta arjessaan tulkkina (prosenttiluku 0 %), pääasiassa siksi, että tulkkaus yksinkertaisesti tapahtui vain A-kieleen päin. tai siksi, etteivät he henkilökohtaisesti pitäneet siitä. Vastaajilla, jotka työskentelivät B-kieleensä päin, retour-tulkkaus muodosti vaihtelevasti 10–50 % työmäärästä. Alla olevassa taulukossa 11 on esitetty tulkkien työskentely B-kieleensä päin.

Annettu vastaus (%)	Lukumäärä (n)	Prosenttiosuus (%)
0 %	8	62 %
15 %	1	8 %
10 %	2	15 %
30 %	1	8 %
50 %	1	8 %

Taulukko 11: Vastaajien työskentely B-kieleen päin (kysymys 13).

Kuten taulukosta 11 on nähtävissä, vastaukset sopivat yhteen aiemman kysymyksen taulukon sisällön kanssa. Suurin osa vastaajista perusteli ainoastaan äidinkieleensä päin työskentelyä siten, että työskentely yksinkertaisesti tapahtuu vain A-kieleen päin. Kuten jaksossa 2.2.2

todettiin, tulkkauksen pariisilaisen koulukunnan mukaisesti Euroopan unionillakin on yleisesti käytössä ”äidinkieliperiaate”, jonka mukaan B-kieleen päin tulkkaamista on vältettävä siihen sisältyessä suuria kielellisten puutteiden riskejä. Yhdellä vastaajalla haluttomuus työskennellä B-kieleen päin perustui hänen omaan periaatteeseensa:

In spite of several requests I never wanted to do retour in the EU, neither as a fonctionnaire [sic.] nor as free-lance.

Vaikka kommentti ei sisälläkään syvempiä perusteluja, on mahdollista, että haluttomuus toimia retour-tulkkinä johtuu todennäköisesti epäluottamuksesta oman kielitaidon riittävän korkeaa tasoa kohtaan. Kuten jaksossa 2.3 todettiin, osa ammattitulkkinä identiteettiä on tiedostaa oman osaamisensa rajat ja olla ottamatta vastaan toimeksiantoja, joita tulkki ei usko voivansa hoitaa ammattitaitoisena käännösviestinnän edellyttämien korkeiden laatuvaatimusten mukaisesti.

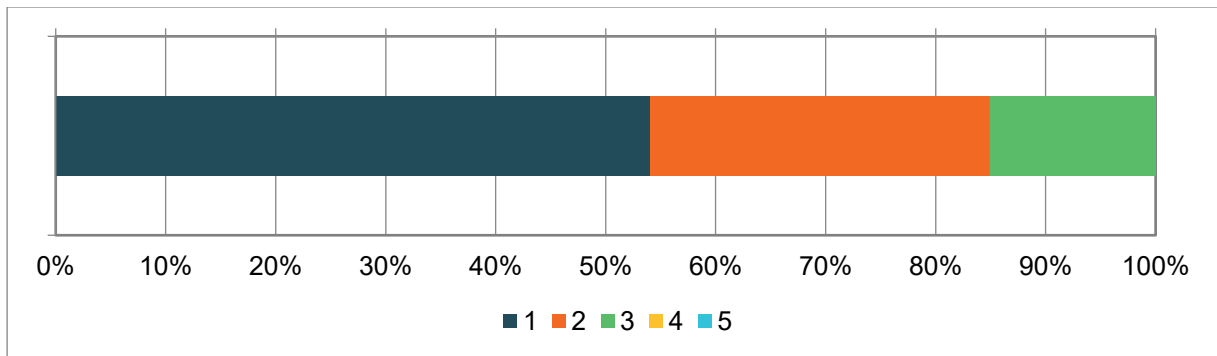
Pienemmällä osalla vastaajia oli kokemusta retour-tulkkauksesta siten, että sen osuus tulkin työstä oli noin 10–50 % välillä. Kuten jaksossa 2.2.1 todettiin, joissakin kielissä, erityisesti puhujamääriltään pienissä kielissä, retour-tulkkaus on suuremmassa roolissa, erityisesti silloin, kun sitä käytetään relay-tulkkauksen osana välitettäessä viestejä pienistä kielistä suuriin kieliin päin (Mikkelsen 2005, 2). Yhden vastaajan mukaan vaihtelua esiintyy todella paljon – joskus B-kieleen tulkkausta tulee eteen kerran viikossa, joskus vain kerran 1–3 kuukaudessa:

Cela varie beaucoup: on peut parfois avoir plusieurs affaires avec le retour en une semaine et puis une par mois, voire 3 mois.

Koska suuri osa vastaajista työskenteli Euroopan unionin tuomioistuimessa, on huomioitava, että oikeustulkkauksessa on tavallisempaa työskennellä sekä A- että B-kieleen päin. Kuitenkin, koska kyseessä on Euroopan unionin toimielin, pätevät tuomioistuimessakin samat käytänteet kuin muissa toimielimissä – toisin sanoen, tulkit työskentelevät pääasiassa A-kieleen päin ja B-kieleen päin tulkataan vain, jos tulkki on siihen osoittanut valintakokeissa pystyvänsä.

Kysymys 20: Dolmetschen in eine B-Sprache ist anstrengender als Dolmetschen in die A-Sprache.

Kysymys 20 esitti väittämän, jonka mukaan B-kieleen päin tulkkaaminen (eli retour) on kuormittavampaa kuin A-kieleen päin tulkkaaminen. Vastaajista seitsemän (54 %) oli väitteen kanssa täysin samaa mieltä ja neljä (31 %) jokseenkin samaa mieltä; vastaajista kaksi (15 %) ei ollut samaa eikä eri mieltä väitteen kanssa. Vastaajien mielipiteiden jakautumista on kuvattu alla olevassa kuviossa 3 ja sitä täydentävässä taulukossa 12.



Kuvio 2: Mieliteiden jakautuminen kysymyksen 20 väittämään *Dolmetschen in eine B-Sprache ist anstrengender als Dolmetschen in die A-Sprache*.

	1	2	3	4	5		Yhteensä
Täysin samaa mieltä (100 %)	7	4	2	0	0	Täysin eri mieltä (0 %)	13
	54 %	31 %	15 %	0 %	0 %		100 %

Taulukko 12: Kuviossa 2 esitettyjen vastausten määrällinen erittely.

Suurimmalla osalla vastaajia perusteluna väitteen kanssa yhtenevälle mielipiteelle oli se, että B-kielelle tulkattaessa joutuu enemmän miettimään viestin muotoilua: kielioppi muodostaa suuremman osan kognitiivisesta kuormituksesta ja myös lauserakenteisiin ja aksenttiin joutuu kiinnittämään huomiota. Lisäksi koettiin, ettei tulkkaus ole yhtä itsevarmaa kuin A-kielelle työskenneltäessä ja ettei prosessi siten tapahdu yhtä automaattisesti kuin äidinkieleen/A-kieleen tulkattaessa. Yksi vastaaja muotoili asian seuraavasti:

Man hat in der Zielsprache (B) nicht die gleichen Ausdrucksmittel zur Verfügung wie in der Muttersprache (A).

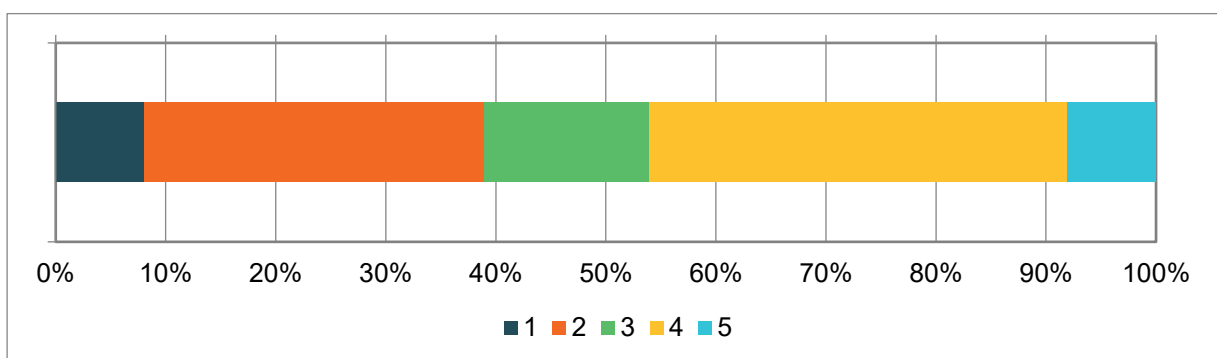
Toisaalta Euroopan unionin tuomioistuimen ollessa kyseessä, tulee erityispiirteeksi myös tieto siitä, että tulkin ilmaisun virheettömyys on tuomioistuimelle ja sen toiminnalle elintärkeää. Yksi vastaajista kertoo, että retour-tulkauksessa tuomarit ja muut toimijat ovat suoraan riippuvaisia tulkin ilmaisun laadusta ja että äidinkielelle tulkattaessa kieliopillisten virheiden ja syntaksivirheiden riski on pienempi sanojen löytyessä kivuttomammin:

Parce que en cas de retour, toutes les autres cabines, les parties et les juges dependent [sic.] directement de la qualité de ta prestation; on est plus à l'aise quand on s'exprime dans sa langue maternelle, on trouve les mots justes plus facilement, le risque d'erreurs de grammaire ou de syntaxe est moins élevé

Vastaajista, jotka eivät olleet väittämän kanssa samaa eivätkä eri mieltä, toisella ei ollut esitettyyn väittämään mielipidettä, mutta toinen oli sillä kannalla, että retour-tulkkaus on hänen mielestään yhtä vaativaa kuin äidinkieleen päin tulkkaus, sillä resurssit jakautuvat siinä eri tavalla: vaikka tulkki joutuu miettimään ilmaisuaan enemmän, ymmärtää hän täysin lähdekielisen viestin.

*Kysymys 24: Es ist fast unmöglich, das Retour-Dolmetschen unter bestimmten Umständen zuhörfreundlich anzubieten (beispielsweise ob der/die Sprecher*in seine/ihre Rede direkt vorliest).*

Kysymyksessä 24 väitettiin, että retour-tulkkaus on joissain olosuhteissa, esimerkiksi kun puhuja lukee puheensa suoraan paperista, mahdotonta toteuttaa kuulijaystävällisesti. Kysymys jakoi vastaajia: viisi vastaajaa 13:sta (38 %) oli väitteen kanssa jokseenkin eri mieltä, mutta neljä vastaajaa 13:sta (31 %) oli sitä mieltä, että väite pitää jokseenkin paikkaansa. Väitteen kanssa täysin samaa tai täysin eri mieltä oli kummankin vaihtoehdoista tapauksessa vain yksi vastaaja (8 %), kun taas kaksi vastaajaa (15 %) koki, ettei ole väitteen kanssa samaa eikä eri mieltä. Vastaajien mielipiteiden jakautumista on kuvattu alla olevassa kuviossa 3 ja sitä täydentävässä taulukossa 13.



Kuvio 3: Mielipiteiden jakautuminen kysymyksen 24 väittämään *Es ist fast unmöglich, das Retour-Dolmetschen unter bestimmten Umständen zuhörfreundlich anzubieten (beispielsweise ob der/die Sprecher*in seine/ihre Rede direkt vorliest).*

	1	2	3	4	5		Yhteensä
Täysin samaa mieltä (100 %)	1	4	2	5	1	Täysin eri mieltä (0 %)	13
	8 %	31 %	15 %	38 %	8 %		100 %

Taulukko 13: Kuviossa 3 esitettyjen vastausten erittely.

Väitteen kanssa jokseenkin eri mieltä olleilla vastaajilla oli esittää perusteluiksi mielipiteelleen muun muassa, että erityisesti jos tulkki saa tekstin etukäteen, jos hänellä on aikaa valmistautua ja/tai jos hän tuntee aihepiirin hyvin, tulkkaus ei ole ongelma:

C'est possible, surtout si l'on reçoit le texte à l'avance, à le temps de le préparer ou au moins on connaît bien le sujet/la terminologie. (--)

Wenn die Vorbereitungsbedingungen ausreichend gut sind (also genügend Material und Zeit zur Verfügung steht), dann ist es fast immer möglich.

Väitteen kanssa jokseenkin samaa mieltä olleet perustelivat mielipidettään muun muassa sillä, että suoraan paperista nopeasti luetun puheen tulkkaus on aina haastavaa, riippumatta siitä, työskenteleekö tulkki A- vai B-kieleensä päin. Esimerkiksi haastavasta tilanteesta annettiin myös retour-tulkki, joka ei ole etukäteen saanut puhujan materiaalia:

Les discours lus à toute vitesse sont un cauchemard [sic.] de chaque interprète, que ce soit vers la langue A ou la langue B

Unter bestimmten Umständen (z.B. wenn der Retour-Dolmetscher den Text nicht hat) kann es tatsächlich sehr, sehr schwierig werden.

Vastaajat, jotka eivät olleet väitteen kanssa samaa eikä eri mieltä (15,39 %), olivat yleisesti sitä mieltä, että puhujan puhenopeudesta tai tulkkauksen kielisuunnasta riippumatta tulkin on kyettävä hoitamaan työnsä lopputuotteen mahdollisesta epätarkkuudesta huolimatta. Yksi vastaaja oli myös sillä kannalla, että tulkin kohdekielellä on vaikutusta työskentelyyn, jos se on rakenteeltaan hyvin paljon lähdekielestä poikkeava:

c'est aussi notre métier de pouvoir interpréter dans ces circonstances - avec peut-être des pertes d'informations inévitables

I have no justification for this. It depends on language - HU, ET, FI are very difficult I believe for retourist [sic.] given the extreme syntactical differences

Kommentti lähde- ja kohdekielen huomattaviin syntaktisiin eroihin perustuvasta vaikeudesta retour-tulkkauksessa vastaa jaksossa 2.2.2 eriteltyjä kieliparikohtaisia tekijöitä. Ei ole ihme, että esimerkissä on mainittu pienten puhujamäärien kielet vaikeutena tulkeille, jotka tulkkaavat niistä suuren puhujamäärän kielille, sillä yleistettynä pienten puhujamäärien kielet ovat lähes aina eri kielikuntaa suurten puhujamäärien kielten kanssa ja täten rakenteellisesti, sanastollisesti ym. erilaisia. Retour-tulkatessaan näille kielille tulkki ei voi tukeutua kielten välillä olevaan toisiaan muistuttavaan sanastoon, rakenteeseen tai kielten väliseen ilmaisuvastaavuuteen, vaan joutuu ikään kuin reitittämään koko ajattelunsa uudella tavalla. Kuten teoriaosion jaksossa 2.3 todettiin ja väitteen 20 mielipiteiden perusteluissa havaittiin, vieraalle kielelle tulkattaessa tulkki joutuu jo valmiiksi keskittymään sanotun muotoiluun tavallista enemmän, joten jos lähde- ja kohdekieli ovat rakenteeltaan hyvin erilaisia keskenään, joutuu tulkki keskittymään kohdekielisen viestin muotoiluun tavallista retour-tulkkaustakin paremmin – ja todennäköisesti käyttämään enemmän viestin tiivistämisen keinoja muistikuormituksensa keventämiseksi.

Yhteenveto retour-tulkkausta koskevista näkökannoista

Kysymysten pohjalta voidaan kokoavasti todeta, että retour-tulkkausta pidetään ”perinteistä” tulkkausta kuormittavampana, muttei kuitenkaan siinä määrin, ettei se olisi onnistuneesti tehtävissä ammattitulkille. Yhtenä keskeisenä perusteluna mielipiteelle ilmaistiin se, että tulkin on B-kielille päin työskenneltäessä keskityttävä enemmän oman ilmaisunsa kieliopillisesti ja sanastollisesti oikeakieliseen muotoiluun kuin mitä A-kielille tulkattaessa on tarpeellista. Seurauksena tästä on myös todennäköisempää, että tulkki tarkkailee B-kielille tulkattaessa omaa ilmaisuaan huomattavasti enemmän ja käyttää enemmän jaksossa 2.2.2 mainittuja sanotun tiivistämisen keinoja. Toisena keskeisenä perusteluna, joka vastauksista tulee esiin, voidaan nimetä valmistautumisen keskeinen rooli: erityisesti jos puhuja puhuu nopeasti, kuten konferensseissa usein (valitettavasti) on tapana, ajoissa ja kattavasti hoidettu valmistautuminen edesauttaa huomattavasti sitä, että tulkkaus onnistuu niin alkuperäiselle viestille uskollisesti ja niin laadukkaasti kuin mahdollista.

Myös tulkin lähde- ja kohdekielten rakenteellisten erojen koettiin vaikuttavan tulkkauksen vaikeuteen. Voitaneen siis sanoa, että tulkki, jonka työkielet ovat rakenteellisesti hyvin erilaisia keskenään, kokee retour-tulkkauksen tavallista kuormittavampana, koska viestin oikeakielisyyteen joutuu viestin sanallistamisvaiheessa keskittymään paljon enemmän, kuin jos kielet olisivat keskenään rakenteellisesti samankaltaisia.

4.2.2 Relay-tulkkaus

Kysely kattaa yhteensä kahdeksan kysymystä, jotka käsittelevät relay-tulkkausta.

Kysymys 15: Wie groß ist ungefähr der Anteil Ihrer Arbeit, der auf dem Relais-Dolmetschen basiert?

Kysymyksessä 15 kysyttiin, kuinka suuri osa tulkkiensa työstä perustuu keskimäärin relay-tulkkaukselle. Vastauksissa oli paljon hajontaa: kolme vastaajaa 13:sta (23 %) arvioi relay-tulkkauksen osuudeksi 30 %, muiden vastaajien arvioiden edustaessa arvoja 0 % ja 90 % välillä. Lisäksi yksi vastaaja ilmoitti, että osuutta on mahdoton arvioida, kun taas eräs toinen vastaaja ilmoitti, että määrä on vaihdellut paljon vuosien aikana. Oheisessa taulukossa 14 on esitetty relay-tulkkauksen osuus tulkkiensa työskentelystä; taulukon prosenttiosuudet on laskettu käyttäen annettuja lukumuotoisia vastauksia, eli yksi vastauksista, joka oli ilmoitettu tekstimuodossa, jätettiin tässä huomiotta.

Annettu vastaus (%)	Lukumäärä (n)	Prosenttiosuus (%)
0 %	1	8 %
10 %	1	8 %
15 %	2	17 %
20 %	1	8 %
25 %	1	8 %
30 %	3	23 %
45 %	1	8 %
50 %	1	8 %
90 %	1	8 %

Taulukko 14: Relay-tulkkauksen osuus tulkkiensa työstä (kysymys 15).

Syinä taulukon 14 lukujen taustalla ovat oletettavasti muun muassa kulloisessakin istunnossa käytössä olevat kielet sekä kunkin tulkin työkieliprofiili. Koska relay-tulkkaus on yleisimmin käytössä kielellisen tasa-arvon mahdollistajana, eli ikään kuin viimeisenä oljenkortena, ei sen keskimääräisestä tarkasteltuna vähäinen osuus tulkkiensa työssä ole yllättävää. Suurempien prosenttiosuuksien taustalla lienee toisaalta se, että jos tulkilla on profiilissaan sekä jokin harvinainen että jokin suuri kieli, voi tulkki joutua usein toimimaan välikielen tulkkina muille.

Vastaaja, joka sanoi prosentuaalisen osuuden muuttuneen paljon vuosien aikana, perusteli kommenttiaan englannin (tai ”englannin”)⁴ käytön yleistymisellä istunnoissa; tässä lienee taustalla se, että vaikka puhujalla on oikeus käyttää omaa äidinkieltään, käyttävät erityisesti pienempien kielten puhujat joskus jotain laajemmin puhuttua kieltä, esimerkiksi englantia, puheenvuoroissaan, jolloin relay-tulkkausta ei välttämättä tarvita.

*Kysymys 16: Wenn Sie Relais-Dolmetschen in Ihrer Arbeit regelmäßig benutzen, haben Sie je selbst das Relais Ihrer Kolleg*innen angeboten?*

Kysymykset 17 ja 19: Falls „ja”, haben Sie mehr in Ihre A-Sprache oder in Ihre B-Sprache gedolmetscht? ja Falls „ja“, hat das Anbieten des Relais einen Einfluss auf Ihr Dolmetschen?

Kysymys 16 on suoraa jatkoa sitä edeltäneelle kysymykselle, ja siinä pyydettiin tulkkeja kertomaan, ovatko he ikinä itse toimineet pivot-roolissa eli välikielen tulkkeina. Jos vastaaja valitsi tähän kysymykseen ”kyllä”, pyydettiin häntä vielä vastaamaan kysymyksiin 17 ja 19. Kysymyksessä 16 vastaajista (n=13) lähes kaikki (92,31 %) vastasivat myöntävästi; vain yksi vastaaja (7,69 %) ilmoitti, ettei hän ole koskaan toiminut muille tulkeille pivot-tulkkinä.

Kysymyksessä 17 välikielen tulkkeina toimineita vastaajia pyydettiin määrittämään, olivatko he työskennelleet enemmän A- vai B-kieleensä päin. Seitsemän vastaajaa 12:sta (58,33 %) ilmoitti työskennelleensä enemmän A-kieleensä päin, kun taas viidellä vastaajalla (41,67 %) oli enemmän kokemusta B-kieleen päin työskentelystä. Tässä vastauksia selittänevät eniten tulkkien työkielet: vastaajat, joilla on A-kielenä puhujamäärältään suuri kieli, kuten esimerkiksi saksa tai ranska, työskentelevät todennäköisesti paljon enemmän äidinkieleensä päin, kun taas vastaajat, joiden A-kieli on jokin pienemmän puhujamäärän kieli, kuten esimerkiksi suomi, joutuvat päinvastoin toimimaan enemmän B-kieleensä päin. Vaihtoehtona on myös, että tulkki tulkkaa yhdestä suuren puhujamäärän kielestä toiseen suureen kieleen, kuten yksi vastaaja kommentissaan kertoo tekevänsä:

⁴ ”Englannilla” kirjoittaja olettaa tässä tarkoitettavan ei-äidinkielisten puhujien käyttämää englannin kieltä, joka ei aina ole kieliopillisesti tai ilmaisullisesti virheetöntä ts. äidinkielisten puhujan tasoista

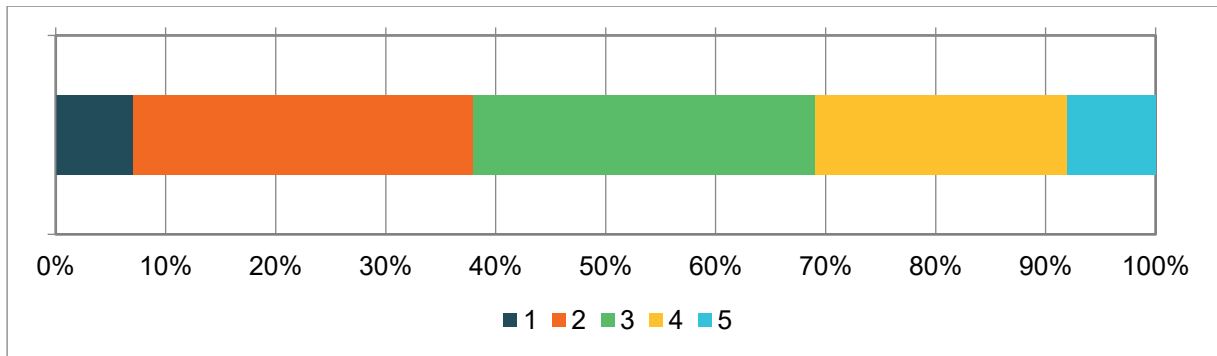
Nous avons systématiquement des collègues qui assurent le retour vers le FR en cabine FR quand il y a des langues plus rares (par ex. ET, FI, HU, etc.). Je suis par contre souvent relais quand j'interprète DE --> FR pour les collègues d'autres cabines.

Kuten vastaaja kommentissaan myös toteaa, on tavallista, että pienten kielten tulkeilla on jokin suurempi kieli B-kielenä, jotta näin varmistetaan retour-tulkkaus pienestä kielestä suureen. Kokemukset heijastavat siis hyvin jaksossa 2.2.1 mainittuja EU:n kielitaitovaatimuksia.

Kysymyksessä 19 välikielen tulkkina toimineita vastaajia pyydettiin kertomaan, oliko välikielen tulkin roolilla vaikutusta heidän toimintaansa ja jos oli, niin millä tavalla. Kaksi vastaajaa totesi, ettei relay-tulkkaus ollut vaikuttanut millään tavalla heidän työskentelynsä. Loput vastaajista kertoivat, että relay-tulkkina toimiminen vaikutti heidän toimintaansa. Yleisimpinä vaikutuksina mainittiin suurempi keskittyminen ilmaisen oikeakielisyyteen ja perusteellisempi valmistautuminen toimeksiantoon. Yksi vastaaja kertoi lisäksi olevansa tietoinen suuremmasta vastuustaan ja ottavansa sen huomioon työskentelyssään. Eräs toinen vastaaja mainitsi myös stressin hallintaan panostamisen. Tämän voidaan nähdä sekä olevan sidoksissa että täydentävän yleisimmin esiin tulleita kahta ilmiötä.

*Kysymys 22: Beim Relais-Dolmetschen muss der/die verantwortliche Dolmetscher*in unbedingt die Verständlichkeit vor sachlicher Vollkommenheit setzen, sogar wenn es aufgrund deren zuletzt irgendwelche Informationslücken gibt.*

Kysymyksen 22 taustalla oli ajatus, että relay-tulkkauksessa pivot-roolissa oleva tulkki on niin suuressa roolissa muiden tulkkien toiminnan mahdollistajana, että tulkkauksessa tulee asettaa kaiken keskiöön ymmärrettävyys ja oikeakielisuus, jopa silläkin uhalla, ettei välittyvä viesti ole niin kattava kuin mahdollista. Suurin osa vastaajista oli väitteen kanssa joko jossain määrin samaa mieltä tai ei samaa eikä eri mieltä; kummankin vaihtoehdoista tapauksessa tällä kannalla oli neljä vastaajaa 13:sta (eli 31 %). Toisaalta kolme vastanneista (28 %) oli väittämän kanssa jokseenkin eri mieltä. Vastausasteikon ääripäitä, eli että väitteen kanssa on täysin samaa mieltä tai täysin eri mieltä, edusti vain yksi vastaaja (8 %) kumpaakin. Vastausten jakautuminen on esitetty kuviossa 4 ja sitä täydentävässä taulukossa 15.



Kuvio 4: Mielenpidteiden jakautuminen kysymyksen 22 väittämään *Beim Relais-Dolmetschen muss der/die verantwortliche Dolmetscher*in unbedingt die Verständlichkeit vor sachlicher Vollkommenheit setzen, sogar wenn es aufgrund deren zuletzt irgendwelche Informationslücken gibt.*

	1	2	3	4	5		Yhteensä
Täysin samaa mieltä (100 %)	1	4	4	3	1	Täysin eri mieltä (0 %)	13
	8 %	31 %	31 %	28 %	8 %		100 %

Taulukko 15: Kuviossa 4 esitettyjen vastausten erittely.

Perusteluiksi mielipiteilleen väitteen kanssa jokseenkin tai täysin samaa mieltä olleet vastaajat esittivät yleisimmin sekä pivot-tulkin suuremman vastuun että huomion, että lähdekielisessä viestissä esiintyvät mahdolliset redundanttiset tai epäolennaiset yksityiskohdat on aina mahdollista jättää pois tai ilmaista yksinkertaisemmin ilman, että sillä olisi vaikutusta tulketta seuraavien muiden tulkkien työhön tai yleisön tiedonsaantiin. Yksi vastaajista tiivistä asian seuraavasti:

Sometimes the original is too complicated and too redundant. It is possible to do a service to the colleagues in leaving out redundancy and making the structure more straightforward. (--)

Koska Euroopan unionin tuomioistuimessa työskentely on riippuvainen yksityiskohdista ja tarkkuudesta, kerrottiin siellä ”turhien” yksityiskohtien poisjättämisen olevan mahdotonta. Kyseisissä tilanteissa tulisi sen sijaan pyrkiä siihen, että viesti menee perille mahdollisimman selkeästi, ilman liian monimutkaisia kielellisiä rakenteita tai kulttuurisia nyansseja.

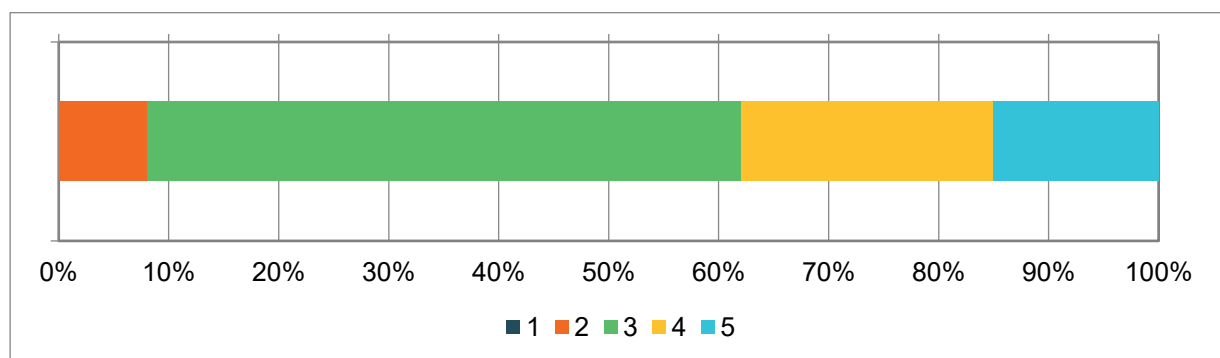
Vastaajat, jotka eivät olleet väitteen kanssa samaa eivätkä eri mieltä, perustelivat mielipidettään pääosin sillä, että tulkin tulisi löytää tasapaino kielellisen tarkkuuden ja lähdeviestille

uskollisuuden väliltä: kummankin näistä tulisi siis täyttyä. Perusteluksi mainittiin myös, ettei viestin tarvitse olla täysin uskollinen alkukieliselle, mutta kaiken siitä, mitä tulkki mikrofonisiin sanoo, tulee olla kielellisesti oikein.

Väitteen kanssa jokseenkin tai täysin eri mieltä olleet kokivat oikeustulkkauksen suhteen, ettei tulkilla ole varaa jättää mitään yksityiskohtia pois, koska tuomioistuinyöskentelyssä täsmällisyys ja sanotun täydellisyys ovat kaiken perusta. Euroopan unionin tuomioistuimessa käsittelyssä ovat monikansalliset oikeusasiat, joten tulkilla on näissä tilanteissa viestinvälittäjänä oma vastuu prosessin oikeudenmukaisesta etenemisestä.

Kysymys 26: Beim Relais-Dolmetschen gibt es ein echtes Risiko, dass die Botschaft aus irgendwelchen Gründen nicht korrekt vermittelt wird (und dass das Dolmetschen wie ein Spiel „stille Post“ wird)

Kysymys 26 esitti väittämän, että relay-tulkkausessa piilee viestin huonosti välittymisen riski ja että kyseisessä tulkkausmuodossa on siksi aineksia ”rikkinäisen puhelimen efektiin”, jossa viestin sisältö ei ole enää aivan samanlainen kuin se alun perin oli, kun se saavuttaa kuulijansa. Vastaajat eivät suurimmassa määrin olleet väitteen kanssa samaa eivätkä eri mieltä: tätä ryhmää edusti yli puolet eli seitsemän 13:sta (54 %). Jokseenkin eri mieltä väitteen kanssa oli kolme vastaajaa (23 %), täysin eri mieltä puolestaan kaksi (15 %). Vain yksi vastaaja (8 %) oli väittämän kanssa jokseenkin samaa mieltä. Täysin samaa mieltä ei ollut yksikään (0 %). Vastausten jakautuminen on esitetty kuviossa 5 ja sitä täydentävässä taulukossa 16.



Kuvio 5: Mielenpiteiden jakautuminen kysymyksen 26 väittämään *Beim Relais-Dolmetschen gibt es ein echtes Risiko, dass die Botschaft aus irgendwelchen Gründen nicht korrekt vermittelt wird (und dass das Dolmetschen wie ein Spiel „stille Post“ wird)*.

	1	2	3	4	5		Yhteensä
Täysin samaa mieltä (100 %)	0	1	7	3	2	Täysin eri mieltä (0 %)	13
	0 %	8 %	54 %	23 %	15 %		100 %

Taukukko 16: Kuviossa 5 esitettyjen vastausten erittely.

Näkökulmien perustelut olivat jakautuneita kahdella akselilla: sekä sen suhteen, tapahtuiko relay-tulkkaus tulkin A- vai B-kieleen päin, että sen suhteen, mistä ilmiön sen tapahtuessa ajateltiin johtuvan. Yleisin perustelu vastaajilla, jotka eivät olleet väitteen kanssa samaa eivätkä eri mieltä tai olivat sen kanssa jokseenkin samaa mieltä, edusti näkökantaa, että erityisesti vieraaseen kieleen päin tuotettu relay-tulke kasvatti riskiä viestin epätäydellisyyteen. Myös relay-tulkkaus itse nähtiin vaikuttavana tekijänä, sillä siinä tulkki on täysin riippuvainen toisen tulkin työskentelystä ja relay-tulkkauksesta syntyvä suurempi viive aiheuttaa suuremman eron sanattoman viestinnän ja seuratun tulkkauksen välille. Yksi vastaajista koki viestin mahdollisen muuntumisen olevan aina monen tekijän summa, mukaan lukien puhujan tapa puhua (puhuuko vapaasti vai lukeeko suoraan paperista), aiheen vaikeus ja valmistautumisen perusteellisuus:

Cela dépend de beaucoup de choses: l'orateur et sa façon [sic.] de parler (texte lu ou il parle librement, à quel rythme?); complexité du sujet; temps de préparation...

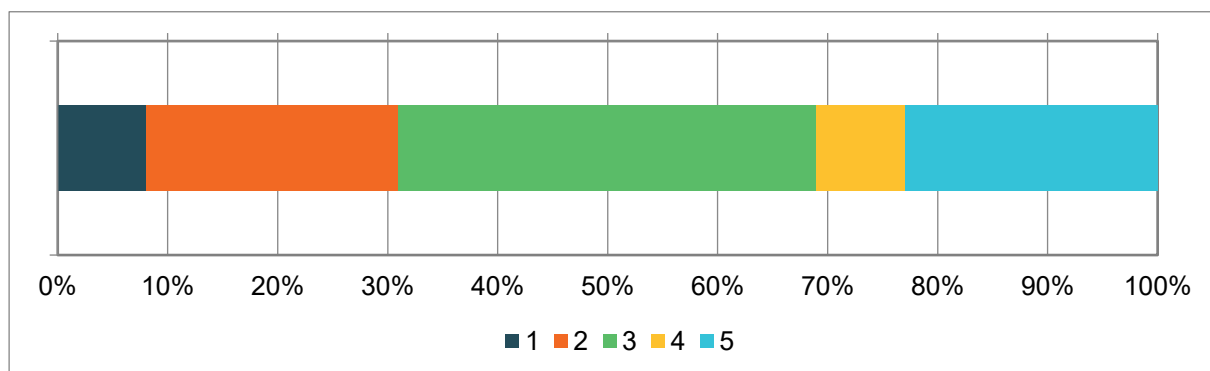
Kun ottaa huomioon jaksossa 2.2.2 mainitut sanotun tiivistämisen keinot ja kysymyksen 22 perusteluissa mainitun huomion siitä, että turhat yksityiskohdat voi hyvin jättää pois, voitaneen todeta, että erityisesti relay-tulkkauksessa, jossa työskennellään vieraaseen kieleen päin, viesti muuttuu ikään kuin automaattisesti tulkkien sopeuttaessa tulkkeensa mahdolliseen nopeaan puhujaan ja relay-roolin vaatimaan selkeyteen. Tämä on myös linjassa jaksossa 2.3 mainitun Gilen resurssimallin kanssa, sillä B-kieleen päin työskenneltäessä ja erityistä huomiota ilmaisun oikeakielisyyteen kohdentaessaan tulkki tekee todennäköisemmin huolimattomuusvirheitä jollain muulla prosessin osa-alueella, tässä tapauksessa lähdekielisen viestin ymmärryksessä.

Vastaajat, jotka olivat väittämän kanssa täysin tai jokseenkin ei mieltä kokivat, että alkuperäisen viestin mahdollinen muuntuminen on aina tulkista itsestään kiinni ja hänen vastuullaan. Useat kokivat, että relay-tulkkauksen on yksinkertaisesti oltava tarkkaa ja viestin muuntumista olisi vältettävä viimeiseen asti. Koettiin, että epätarkka ja liian muuntunut viesti johtuu paljolti siitä, ettei tulkki ymmärrä lähdekieltä tarpeeksi hyvin, jolloin kyseessä on huonolaatuinen tulkkaus.

Äidinkielelle päin tulkkaamisen sanottiin myös olevan riskiä huomattavasti pienentävä tekijä, samoin kuin hyvin tehty etukäteisvalmistautuminen. Kyseiset ajatukset ovat yhtä lailla hyvin linjassa aiemman tutkimuksen ja aiemmissa kysymyksissä esitettyjen mielipiteiden kanssa, joiden mukaan tulkkaus B-kielelle on keskimääräisesti vaativampaa, koska B-kieli ei ole aivan yhtä ilmaisurikas kuin tulkin A-kieli.

Kysymys 28: Das Retour-/Relais-Dolmetschen sollte weniger benutzt werden.

Kysymyksen 28 väitteeseen, että retour-/relay-tulkkausta tulisi käyttää nykyistä vähemmän, annetut mielipiteet olivat vaihtelevia sen mukaan, puhuttiinko retour- vai relay-tulkkauksesta. Suurin osa vastaajista eli viisi 13:sta (38 %) ei ollut väitteen kanssa samaa eikä eri mieltä. Väitteen kanssa jokseenkin samaa mieltä oli kolme vastaajaa (23 %); sama määrä vastaajia oli toisaalta sitä mieltä, ettei väite pidä lainkaan paikkaansa. Väitteen kanssa jokseenkin eri mieltä ja täysin samaa mieltä oli kummankin vaihtoehdoista tapauksessa vain yksi vastaaja (8 %). Vastausten jakautuminen on esitetty kuviossa 6 ja sitä täydentävässä taulukossa 17.



Kuvio 6: Mielipiteiden jakautuminen kysymyksen 28 väittämään *Das Retour-/Relais-Dolmetschen sollte weniger benutzt werden.*

	1	2	3	4	5		<i>Yhteensä</i>
Täysin samaa mieltä (100 %)	1	3	5	1	3	Täysin eri mieltä (0 %)	13
	8 %	23 %	38 %	8 %	23 %		100 %

Taulukko 17: Kuviossa 6 esitettyjen vastausten erittely.

Väitteen kanssa täysin tai jokseenkin samaa mieltä olleet vastaajat sekä ne, jotka eivät olleet väitteen kanssa samaa eikä eri mieltä olivat perusteluissaan hyvin jakautuneita sen suhteen, onko tulkkausmuodoista retour vai relay se, jota pitäisi enemmän välttää. Ne, jotka olivat sitä mieltä, että relay-tulkkaus on retour-tulkkausta parempi, esittivät perusteluiksi, että koska relay-tulkkaus tapahtuu useimmiten tulkin A-kieleen päin (jota muut kuuntelevat, jos haluavat), on tämä tulkkausmuoto nähtävissä tavanomaisempana kuin retour-tulkkaus. Tästä näkökulmasta retour-tulkkaus nähtiin ”poikkeustapauksena”, kuten yksi vastaajista asian muotoili:

(--) Das Retour-Dolmetschen ist eine Ersatzlösung, wenn die Sprache nicht ausreichend von Muttersprachlern abgedeckt wird.

Ne, jotka taas olivat sillä kannalla, että retour on relay-tulkkausta parempi, perustelivat kantaansa muun muassa sillä, että retour toimii moitteetta ja on myös ”venäläisen koulukunnan” peruspilari. Relay-tulkkauksen huonona puolena mainittiin myös pidempi etäisyys puhujan ja kuulijan välillä sekä suurempi riski tiedon katoamiselle ”matkan aikana”. Eräs vastaaja kertoi myös, että joissain tilanteissa retour-tulkkaus voi olla jopa A-kielelle tulkkaamista selkeämpää seurattavaa:

I have seen cases where retour was much more accurate and coherent, and indeed more pleasant to the ear, than interpreting into A language (at the same event).

Retour-tulkkauksen selkeys suhteessa A-kielelle tulkkaamiseen on ymmärrettävää, sillä kuten jaksossa 2.2.2 todettiin, ei-äidinkielliset tulkit osaavat kielioppisäännöt mahdollisesti äidinkiellisiä tulkkeja paremmin sisäistettyään ne tietoisien opiskelun kautta ja he myös todennäköisesti, kuten jaksossa 2.3 todettiin, muotoilevat kohdekielisen viestin yksinkertaisemmin oman äidinkielistä puhujaa heikomman kielitaitonsa puitteissa, keskittyen enemmän siihen, että sanottu on kielellisesti oikein.

Vastaajat, jotka olivat väitteen kanssa täysin tai jokseenkin eri mieltä, perustelivat kantaansa yleisesti sillä, että koska emme elä ideaalissa maailmassa, jossa kaikki kielisuunnat voi kattaa suoralla tulkkauksella tai jossa kaikki osaavat puhua kaikkia kieliä yhtä hyvin, retour- ja/tai relay-tulkkausta on usein välttämätöntä käyttää. Mainittiin myös, että mahdollisimman monen kieliparin tarjoaminen vaatii epäsuoraa tulkkausta. Perustelut ovat ymmärrettäviä, kun ottaa huomioon EU:ssa työskentelevien tulkkien kieliprofiilien kirjon – ja aiemminkin mainitun istuntojen kielellisen tasapainon: kaikille istunnossa käytetyille kielille ei aina yksinkertaisesti ole äidinkielistä tulkkeja paikalla, joten näissä tilanteissa retour- ja/tai relay-tulkkaus ovat ainoa keino välittää viesti kyseistä kieltä käyttäville kuulijoille. Joskus on tosin niin, että retour- ja

relay-tulkkauksesta huolimatta kaikkiin kieliin ei ole tarjolla tulkkausta; näissä tapauksissa on kyseessä niin kutsuttu epäsymmetrinen kielivalikoima (Euroopan komissio 2022).

Yhteenveto relay-tulkkausta koskevista näkökannoista

Kokoavasti voidaan todeta, että relay-tulkkaus on tulkeille enemmän mielipiteitä jakava aihe kuin retour-tulkkaus. Vaikutusta on sekä sillä, tulkkaako tulkki A- vai B-kieleensä päin, että sillä, kuinka paljon ilmaisu voi selkeyttää. Konferensseissa epäolellaisen aineksen poisjätö nähtiin jopa suositeltavana, kun taas oikeuden istunnossa sen ei katsottu olevan edes mahdollista. Yleisesti jaettu mielipide oli kuitenkin, että tulkin on relay-tulkkauksessa kohdennettava erityistä huomiota viestin ymmärtämiseen ja toisaalta oman ilmaisunsa huomattavaan selkeyteen ja virheettömyyteen, koska relay-tulkkauksessa tulkit ovat täysin riippuvaisia toistensa suorituksesta. Tavallistakin suuremmasta tarkkaavaisuuden jakamisesta voi joskus olla seurauksena, että joko tulkin ymmärrys tai ilmaisu on tahattomasti puutteellista. Jotkut tosin ajattelevat tämän kertovan myös siitä, ettei tulkki olisi valmistautunut tulkkaustilanteeseen tarpeeksi hyvin. Viestin välittymisen useamman kielen kautta ajateltiin siis vastaajien mukaan lisäävän riskiä, että tulkkauksen laatu heikkenee.

Kysymykseen siitä, pitäisikö retour- ja relay-tulkkausta käyttää vähemmän kuin mitä niitä tällä hetkellä käytetään, vastaukset vaihtelivat suuresti; jos vastaaja oli väittämän kanssa täysin tai jokseenkin samaa mieltä, tuli toiseksi jakavaksi tekijäksi se, kummasta tulkkausmuodosta oli puhe. Sekä väittämän kanssa täysin tai jokseenkin samaa mieltä olevien vastaajien, että niiden, jotka eivät olleet väittämän kanssa samaa eivätkä eri mieltä, voitiin tulkita asettuneen perusteluissaan enemmän tai vähemmän positiiviselle kannalle. Yleisimmät perustelut *retour*-tulkkauksen puolesta olivat, että siinä viestin välittyminen tapahtuu ilman ”välipysähdyksiä”, *retour*-tulke on joskus miellyttävämpää kuunneltavaa kuin äidinkielelle tulkkaus, ja että *retour*-tulkkauksessa ei ole ammattitulkille ylitsepääsemättömiä ongelmia. *Relay*-tulkkauksen puolesta esitetyt argumentit olivat puolestaan sillä kannalla, että koska se (tähän tutkimukseen osallistuneilla tulkeilla) tapahtuu useimmiten A-työkieleen päin, viestien välittyminen on suorempaa. *Retour*-tulkkaus nähtiin tästä näkökulmasta enemmän poikkeustapauksena.

Vastaajat, jotka olivat *retour*- ja *relay*-tulkkauksen vähäisempää käyttöä esittäneen väittämän kanssa täysin tai jokseenkin eri mieltä, perustelivat näkökulmaansa siten, että tulkkausmuodot ovat pakollisia EU:n toiminnan kielellisen monimuotoisuuden turvaamiseksi. Koettiin myös, että ne olivat vaativuudestaan ja suuremmasta kuormittavuudestaan huolimatta mahdollisuus, koska ne edesauttavat laajemman kieliparivalikoiman tarjoamista kuulijoille.

5 Tulosten yhteenveto

Tuloksista selviää yhteen vedettäessä, että tulkkienvälisten mielipiteiden retour- ja relay-tulkkausvaihtelu on suuri, ja useat muuttajat vaikuttavat siihen, miten tulkkausmuotojen käyttö ja vaativuus nähdään. Kokoan seuraavassa tulokset yhteen kunkin tulkkausmuotoon mukaan, kuten tein kysymyksiä analysoidessanikin.

Retour-tulkkaus nähtiin yleisesti vaativampana ja kuormittavampana kuin A-kielille tulkkaus; syitä kokemuksien taustalla olivat yhtäältä tulkin B-työkielen A-työkieltä suppeampi ilmaisuvalikoima ja ilmaisuun täten kuuluva suurempi keskittyminen muun muassa kieliopin ja lauserakenteen osalta, minkä seurauksena tulkkausmuoto koettiin olevan vähemmän automaattista. Toisaalta koettiin myös, että tulkin työkielilläkin on vaikutusta siihen, miten kuormittavaa retour-tulkkaus on. Jos kielet ovat todella erilaisia keskenään rakenteellisesti, joutuu ilmaisun muotoilua miettimään enemmän kuin kielissä, jotka muistuttavat toisiaan.

Relay-tulkkausmuotoon tulkkienvälisten mielipiteeseen tulkkausmuodon vaativuudesta vaikuttivat monet asiat. Yksi yleisesti jaettu mielipide oli kuitenkin, että tulkin on kiinnitettävä erityistä huomiota viestin oikeakielisyyteen ja selkeyteen, sillä pivot-roolissa oleva tulkki on työskennellessään vastuussa myös muiden tulkkienvälisten työn onnistumisesta. Tulkin tulee myös ottaa tämä suurempi vastuu työskentelyssään huomioon ja valmistautua tavallista perusteellisemmin. Toisaalta tarkkaavaisuuden suuremman jakamisen nähtiin johtavan helpommin tahattomiin virheisiin joko lähtökielisen viestin ymmärtämisessä tai kohdekielisen viestin ilmaisussa. Riski oli suurempi, jos tulkki toimi B-kielensä päin. Se, nähtiinkö näiden tahattomien virheiden olevan huonosta tulkkausmuodosta johtuvia vai vaativan tulkkausmuodon väärjäämätön seuraus, jakoi vastaajia.

Myös ajatus epäolennaisten yksityiskohtien poisjätöstä relay-tulkkausmuodossa kohdekielisen viestin selkeyttämiseksi jakoi vastaajia. Konferenssitulkkausmuodossa keino koettiin jopa erittäin kannattavaksi, ja sen esitettiin olevan hyödyksi sekä relay-tulketta seuraaville tulkeille että kuulijoille. Tuomioistuintyöskentelyssä yksityiskohtien poisjättöä ei kuitenkaan katsottu hyvällä, sillä oikeustulkkausmuotoon nähtiin yleisesti olevan riippuvainen viestien kattavasta ja sanatarkasta välittymisestä.

Kysymykseen, pitäisikö retour- ja relay-tulkkausmuotoja käyttää vähemmän kuin nykyisin, yleisin näkökulma oli, että vaikka tulkkausmuoto ovat ”perinteistä” tulkkausmuotoa vaativampia, ovat ne silti välttämättömiä Euroopan unionin toimielimien kielellisen monimuotoisuuden turvaajina.

Kuten yksi vastaajista kyselyn loppuun jättämässään kokoavassa kommentissa myös totesi, tulkkauksien hyödyntäminen mahdollistaa toimivien tulkkauksien muodostamisen ilman, että tulkkauksella olisi pakottavaa tarvetta turvautua freelancer-tulkkiin palveluihin. Ideaalissa tilanteessa kyseisiä tulkkauksia ei toisin sanoen käytettäisi aivan yhtä paljon, mutta tämä ei ole vastaajien mukaan realistista.

6 Lopuksi

Tässä pro gradu -tutkielmassa on tarkasteltu sitä, mitä Euroopan unionin toimielimissä työskentelevät tulkit ajattelevat retour- ja relay-tulkkauksen käytöstä ja vaativuudesta suhteessa perinteiseen, äidinkieleen (A-kieleen) päin tulkkaamiseen. Keskeisiä tutkimuskysymyksiä oli kaksi: (1) kokevatko tulkit itse retour-/relay-tulkkauksen äidinkieleen päin tulkkaamista kuormittavammaksi ja (2) ovatko tulkit sitä mieltä, että kyseisiä tulkkausmuotoja tulisi niiden vaativuuden takia käyttää nykyistä vähemmän.

Ensimmäisen tutkimuskysymyksen suhteen voidaan todeta, että sekä retour- että relay-tulkkaus nähtiin tulkkien kokemusten perusteella kuormittavampina ja vaativampina kuin äidinkielelle tulkkaaminen; syitä tähän olivat suurempi vaadittu keskittyminen kuunteluun ja/tai ilmaisuun, perusteellisempi etukäteisvalmistautuminen sekä myös se, minkä kielten välillä tulkkaus tapahtui. Myös kielten ulkoiset tekijät, kuten liian nopeasti puhuva puhuja, vaikuttivat työskentelyyn, tosin tämän nähtiin voitavan yleistää kattamaan myös A-kieleen päin tulkkaamista.

Toiseen tutkimuskysymykseen vastaus oli kaksijakoisempi: toisaalta tulkit kokivat, että retour- ja relay-tulkkausta käytettäisiin varmasti ideaalissa maailmassa vähemmän, mutta koska ne ovat välttämättömiä kielellisen monimuotoisuuden toteuttamiseksi, on niitä käytettävä niiden tavallista suuremmasta haastavuudesta huolimatta. Tulkkausmuodoissa nähtiin hyvänä puolena tosin se, että ne mahdollistivat useamman kieliparin tarjoamisen.

Tutkimus toivottavasti valaisee sitä, miten tulkit itse retour- ja relay-tulkkauksen Euroopan unionin toimielimissä kokevat ja auttaa ymmärtämään moninaisia syitä mielipiteiden taustalla. Retour- ja relay-tulkkaus eivät ole yksinomaan huono asia, vaan ne tarjoavat myös laajennettuja viestinnän mahdollisuuksia. Jatkotutkimuskysymyksiä aiheeseen liittyen voisivat olla muun muassa samankaltaisen mielipidekyselyn toteuttaminen suuremmalla vastaajamäärällä, sillä tämän tutkimuksen otanta oli varsin pieni. Toinen mielenkiintoinen kysymys voisi olla, miten tässä tutkitut tulkkausmuodot koetaan etätulkkauksessa, joka on yleistynyt tulkkauksen muoto ja jossa mahdolliset tekniset ongelmat voivat aiheuttaa oman lisähaasteensa työskentelyyn.

7 Lähdeluettelo

7.1 Tutkimuskirjallisuus

Bretthauer, Peter 2000: Das Anforderungsprofil für Fachübersetzer/-dolmetscher und Voraussetzungen für ihren birektionalen Einsatz. Teoksessa Grosman, Meta; Kadric, Mira; Kovačić, Irena; Snell-Hornsby, Mary (toim.): *Translation Into Non-Mother Tongues – In Professional Practice And Training*. Tübingen: Stauffenburg Verlag, 147–152

Duběda, Tomas 2018: La traduction vers la langue étrangère et sa place dans la formation des futurs traducteurs. *Synergies Europe 13*, 161–168

Duch Guillot, Jaume 2006: Menschen und Ämter im Europaparlament: die Dolmetscher. Saatavissa: <https://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+IM-PRESS+20060403FCS06935+0+DOC+PDF+V0//DE&language=DE> (katsottu 9.4.2022)

Gile, Daniel 2005: Directionality in conference interpreting: a cognitive view. Teoksessa Godijns, Rita & Hinderdael, Michaël (toim.): *Directionality in interpreting: The 'Retour' or the Native?* Gent: Communication and Cognition 38, 1&2, 9–26. Saatavissa: https://www.researchgate.net/profile/Daniel-Gile/publication/260120149_Directionality_in_conference_interpreting_a_cognitive_view/links/5749488f08ae5f7899b9df76/Directionality-in-conference-interpreting-a-cognitive-view.pdf (katsottu 15.4.2022)

Gritsch, Simone 2012: Die Likert-Skala – Meinungen abbilden. *Ergopraxis 5(1)*, 16–17. Saatavissa: <http://www.thieme-connect.de/products/ejournals/pdf/10.1055/s-0031-1300814.pdf> (katsottu 9.4.2022)

Luodonpää-Manni, Minna et al. (toim.) 2020: Kielentutkimuksen menetelmiä IV. Helsinki, Suomen kirjallisuusseura. Saatavissa: <https://doi.org/10.21435/skst.1457> (katsottu 11.12.2020)

Jakobson, Roman 1959: On Linguistic Aspects of Translation. Teoksessa Brower, Reuben Arthur (toim.): *On Translation*. Cambridge: Harvard University Press, 232–239. Saatavissa: <https://web.stanford.edu/~eckert/PDF/jakobson.pdf> (katsottu 22.4.2022)

Korpio, Marja 2007: ”Kaikki sitä tekevät” – vieraalle kielelle kääntäminen Suomen kääntäjien ja tulkkien liiton asiatekstikäntäjien työssä. Pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopiston käännöstieteen laitos. Saatavissa: <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/94236/gradu01595.pdf> (katsottu 2.4.2022)

Kuźelewska, Elżbieta 2020: Quo Vadis English? The Post-Brexit Position of English as a Working Language of the EU. *International Journal of the Semiotics of Law – Revue internationale de Sémiotique juridique* 34, 1417–1432

Mikkelson, Holly 1999: Relay interpreting – A viable solution for languages of limited diffusion? *The Translator* 5(2), 361–380. Saatavissa: <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/13556509.1999.10799051> (katsottu 14.4.2022)

Pokorn, Nike K. 2005: Open definitions of the terms “native speaker” and “mother tongue”. Teoksessa Pokorn, Nike K. *Challenging the Traditional Axioms: Translation into a non-mother tongue*. Amsterdam: John Benjamins, 189–208

Pokorn, Nike Kojinančič 2000: The pros and cons of translating into a non-mother tongue: Theoretical bias and practical results. Teoksessa Grosman, Meta; Kadric, Mira; Kovačič, Irena; Snell-Hornsbey, Mary (toim.): *Translation into Non-Mother Tongues – In Professional Practice and Training*. Tübingen: Stauffenburg Verlag, 70–79

Prunč, Erich 2000: Translation in die Nicht-Muttersprache und Translationskultur. Teoksessa Grosman, Meta; Kadric, Mira; Kovačič, Irena; Snell-Hornsbey, Mary (toim.): *Translation into Non-Mother Tongues – In Professional Practice and Training*. Tübingen: Stauffenburg Verlag, 5–20

Ruusuvuori, Johanna; Nikander, Pirjo; Hyvärinen, Matti 2010 (toim.): *Haastattelun analyysi*. Tampere: Osuuskunta Vastapaino

Rückert, Karen 2014: Qualität nur in die Muttersprache? *MDÜ – Fachzeitschrift für Dolmetscher und Übersetzer* 4, 25–27. Saatavissa: https://juristische-uebersetzungen-rueckert.de/files/Inhalte/PDF/qualitaet_nur_in_die_muttersprache.pdf (katsottu 24.3.2022)

Shlesinger, Miriam 2010: Relay interpreting. Teoksessa Gambier, Yves & van Doorslaer, Luc. *Handbook of Translation Studies 1*. Amsterdam, John Benjamins, 276–278

Skutnabb-Kangas, Tove 2000: *Linguistic Genocide in Education – Or Worldwide Diversity and Human Rights?* Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, 104–123

Staes, Kelly 2016: *Consecutive Interpreting Into B. Analysis of the students' difficulties in interpreting into English*. Pro gradu -tutkielma, filosofian ja kirjallisuuden tiedekunta, Antwerpenin yliopisto. Saatavissa: <https://www.scriptieprijns.be/sites/default/files/thesis/2016-10/Masterproef B-language Interpreting.pdf> (katsottu 24.3.2022)

Stoll, Christopher 2009: *Jenseits simultanfähiger Terminologiesysteme: Methode der Vorverlagerung und Fixierung der Kognition im Arbeitsablauf professioneller Konferenzdolmetscher*. Trier: Wissenschaftlicher Verlag Trier, 7–93

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2018: *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Uudistettu laitos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi

Laine, Timo 2010: Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine 2018 (toim.): *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. Kolmas ja uudistettu laitos. Jyväskylä: PS Kustannus

Miles, Matthew B. & Huberman, A. Michael 2019: *Qualitative data analysis*. Kalifornia: Sage

Vehkalahti, Kimmo 2019: *Kyselytutkimuksen mittarit ja menetelmät*. Helsinki: Finn Lectura

7.2 Internet-lähteet

Euroopan komissio 2022: *Konferenssitulkkaus: tulkkaustapoja ja menetelmiä*. (https://ec.europa.eu/info/departments/interpretation/conference-interpreting-types-and-terminology_fi), katsottu 21.4.2022

Euroopan parlamentti 2022 (a): *Dolmetschen (Europäisches Parlament) – Einführung*. (<https://www.europarl.europa.eu/interpretation/de/introduction>), katsottu 19.4.2022

Euroopan parlamentti 2022 (b): *Der Dolmetschdienst des EP*. (<https://www.europarl.europa.eu/interpretation/de/interpreting-in-the-parliament>), katsottu 19.4.2022

European Personnel Selection Office – EPSO 2022: *Hakumenettely*. (https://epso.europa.eu/how-to-apply_fi), katsottu 22.4.2022

Euroopan unioni 2007: *Verständigung in der Vielfalt: Sprachen im Europaparlament*. Saatavissa: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+IM-PRESS+20071017FCS11816+0+DOC+PDF+V0//DE&language=DE> (katsottu 11.5.2022)

Euroopan unioni 2020: *Language profiles in demand with the EU interpreting services*. Saatavissa: https://europa.eu/interpretation/doc/language_profiles.pdf (katsottu 11.4.2022)

Euroopan unioni 2022 (a): *Mitarbeit als freiberufliche/r Dolmetscher/in – Akkreditierungstest*. (https://europa.eu/interpretation/index_de.html#5_accreditation_test), katsottu 19.4.2022

Euroopan unioni 2022 (b): *Mitarbeit als freiberufliche/r Dolmetscher/in – Bewerbungsvoraussetzungen*. (https://europa.eu/interpretation/freelance_de.html#1_eligibility), katsottu 19.4.2022

Euroopan unionin tuomioistuin 2022: *Direktion Dolmetschen*. (https://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_12357/de/), katsottu 11.5.2022

Guichot de Fortis, Chris 2007: *A Few Thoughts On 'B' Languages*. Saatavissa: [http://www.cciconline.net/documents/texts/\(EN\)%20B%20Languages.pdf](http://www.cciconline.net/documents/texts/(EN)%20B%20Languages.pdf) (katsottu 12.11.2020)

Kielitoimiston sanakirja 2022: *Äidinkielen määritelmä*. (<https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/#/%C3%A4idinkieli?searchMode=all>), katsottu 23.4.2022

Liitteet

Liite 1: Deutsche Kurzfassung – Saksankielinen Iyhennelmä

1. Einleitung

Der Dolmetschdienst der Europäischen Union beschäftigt insgesamt mehr als 800 Dolmetscher/innen, die entweder als Vollzeitbeschäftigte oder freiberuflich in den Institutionen tätig sind. Um die sprachliche Vielfalt der Union – jede und jeder, die/der es wünscht, hat das Recht, in den Sitzungen auf ihre bzw. seine eigene Muttersprache zu sprechen – zu wahren, sind Retour- und Relais-Dolmetschen in den Institutionen der EU oft benutzt. Der Begriff *Retour-Dolmetschen* bezieht sich darauf, dass die Dolmetscherin bzw. der Dolmetscher in die Fremdsprache arbeitet. Der Begriff *Relais-Dolmetschen* bezieht sich darauf, dass das Dolmetschen zwischen eine dritte „Brückensprache“ realisiert wird.

In dieser Masterarbeit wird untersucht, was die professionellen Dolmetscher/innen, die in den Institutionen der Europäischen Union arbeiten, über das Retour- und Relais-Dolmetschen als Methode denken. Die zentralen Forschungsfragen sind:

- Sind die Dolmetscher/innen der Meinung, dass Dolmetschen in die Fremdsprache oder durch eine Brückensprache anstrengender ist als das „traditionelle“ Dolmetschen, bei dem in die Muttersprache gearbeitet wird?
- Sind das Retour- und Relais-Dolmetschen so anspruchsvoll als Arte des Dolmetschens, der Dolmetscher/innen zufolge, dass sie weniger verwandt werden sollten?

Ich habe mich für dieses Thema entschieden, weil ich die Reliabilität des Relais-Dolmetschens in meiner Bachelorarbeit als Literaturübersicht untersucht habe und wollte jetzt wissen, ob die praktischen Erfahrungen der Dolmetscher/innen mit den Untersuchungen einig sind. Das Thema wurde auch wenig untersucht, insbesondere aus der Sicht, dass die Meinung der Dolmetscher/innen beachtet werden hätte.

Im Theorieteil der Arbeit werden die zentralen Begriffe *Muttersprache*, *Fremdsprache* und die *Arbeitsprachen einer Dolmetscherin bzw. eines Dolmetschers* definiert. Das *Retour- und Relais-Dolmetschen* werden auch genauer vorgestellt. Die theoretischen Grundlagen der Arbeit bestehen aus der Vorstellung der Unterschiede zwischen Muttersprache und Fremdsprache, der

früheren Untersuchung zum Konzept der Direktionalität und der Untersuchung dazu, wie die Qualität des Dolmetschens bewertet werden kann.

Die Arbeit ist folgendermaßen aufgebaut. Im Kapitel 2 werden die theoretischen Grundlagen der Arbeit vorgestellt und die zentralen Begriffe definiert. Im Kapitel 3 werden das Untersuchungsmaterial und die Untersuchungsmethode präsentiert. Im Kapitel 4 wird das Material mithilfe der gewählten Methode analysiert. Die Resultate der Analyse werden im Kapitel 5 zusammenfassend diskutiert. Im Kapitel 6 wird die Arbeit zusammengefasst und einen Ausblick auf möglichen weiteren Forschungsfragen gegeben.

2. Theoretische Grundlagen

2.1. Der Unterschied zwischen der Muttersprache und der Fremdsprache

In den Wörterbüchern wird der Begriff *Muttersprache* oft so definiert, dass sie eine Sprache sei, die man während der Kindheit von ihre/seine Mutter lernt und die man am besten beherrscht. Einige Forscher/innen benutzen auch oft den Begriff Erstsprache, um nicht so genau zu definieren, von wem die Sprache gelernt wird.

Nach Skutnabb-Kangas (2000, 106–107) gibt es insgesamt vier unterschiedliche Weise, wie man die Muttersprache einer Person definieren kann. Die erste Definition ist der Ursprung, wodurch die Muttersprache die Sprache ist, die man in der Kindheit gelernt hat. Die zweite Definition betont die interne und externe Identifikation; hierbei ist die Muttersprache die Sprache, mit der die Person sich identifiziert und als deren muttersprachliche/r Sprecher/in die Person von den anderen Menschen anerkannt wird. Die dritte Definition, die Kompetenz, charakterisiert die Muttersprache als Sprache, die man am besten beherrscht. Die vierte Definition, die Funktion, nennt die Muttersprache die Sprache, die am meisten im Alltag benutzt wird. Aus diesen vier Definitionen leitet die Forscherin folgende Argumente: die Person kann eine unterschiedliche Muttersprache nach jeweiliger Definition haben, die Muttersprache kann sich im Laufe des Lebens verändern (aber nicht nach der Definition des Ursprungs) und die Person kann mehrere Muttersprachen haben, vor allem durch den Ursprung und die Identifikation (ibid., 108)

Pokorn (2005, 6–8) geht davon aus, dass es insgesamt vier verschiedene Weise gibt, wie ein/e muttersprachliche/r Sprecher/in erkannt werden kann. Die erste von ihm geäußerte Definition ist, dass ein/e muttersprachliche/r Sprecher/in eine Person ist, die in einer Familie geboren worden ist, wo die jeweilige Sprache gesprochen ist. Die zweite Definition lautet, dass die

Person die jeweilige Muttersprache in ihrer/seiner Kindheit gelernt hat. Die dritte Definition deutet, dass ein/e muttersprachliche/r Sprecher/in die jeweilige Sprache kreativ benutzen kann. Die vierte Definition einer muttersprachlichen Sprecherin bzw. eines muttersprachlichen Sprechers bestätigt, dass sie bzw. er imstande sei, die jeweilige Muttersprache spontan und fließend zu benutzen.

Fremdsprache ist eine Sprache, die nicht die Muttersprache ist (Korpio 2005, 9). Die Fremdsprache wird also nach der Muttersprache durch zielorientiertes Studium gelernt. Die passiven Kenntnisse der Fremdsprache sind normalerweise besser als die aktiven Kenntnisse, aber nach langem und intensivem Studium kann das Sprachkompetenz ein sehr hohes Niveau erreichen, so hoch sogar, dass ein muttersprachliches Niveau erreicht wird.

2.2 Die Prinzipien des Retour- und Relais-Dolmetschens und das Konzept der Direktionalität

In dieser Arbeit wird das Konsekutivdolmetschen (Dolmetschen nach der Rede) ausgeklammert und ausschließlich auf das Simultandolmetschen (Dolmetschen fast gleichzeitig mit der Rede) konzentriert, weil das Simultandolmetschen die Hauptart des Dolmetschens in den Sitzungen der EU ist. Die Arbeitssprachen einer Dolmetscherin bzw. eines Dolmetschers können in der *A-Sprache* (die Muttersprache), der *B-Sprache* (die aktive Fremdsprache) und der *C-Sprache* (die passive Fremdsprache) eingeordnet werden. Nach Mikkelsen (1999, 362) kommt das Retour-Dolmetschen öfter in Frage, wenn die A-Sprache der Dolmetscherin bzw. des Dolmetschers eine kleinere Sprache (engl. *language of limited diffusion*) ist. Das Relais-Dolmetschen kommt in Frage, wenn es mehr Sprachen als Dolmetscher/innen in der Sitzung gibt; die Dolmetscher/innen arbeiten dann füreinander als Brücken (Schlesinger 2010, 276).

Beim Retour- und Relais-Dolmetschen spielen die Vorbereitung und das *Monitoring* (das Verfolgen und, Bei Bedarf, Verbesserung des eigenen Outputs) nach Stoll (2009, 35) eine besonders große Rolle. Die Vorbereitung kann beispielsweise aus dem Durchgehen der Materialien oder der Erstellung der Glossare bestehen.

In den Institutionen der EU ist das Retour- und Relais-Dolmetschen auch in den Sprachprofilen der Dolmetscher/innen zu sehen. Den offiziellen Richtlinien zufolge benötigt eine kleine A-Sprache fast immer eine große Sprache als B- oder C-Sprache, so dass das Retour-Dolmetschen ermöglicht wird. Eine andere Option ist, dass mit einer großer A-Sprache eine andere große Sprache gefordert wird. (Europäische Union 2020, 1–4.)

Mit dem Begriff *Direktionalität* wird darauf hingewiesen, dass eine Dolmetscherin bzw. ein Dolmetscher in die Fremdsprache arbeitet. Es stellt sich hier die Frage, ob die Dolmetscherin bzw. der Dolmetscher in der Lage ist, in die Fremdsprache (das heißt, in die B-Sprache) zu arbeiten. Abhängend davon, welche Stellung genommen wird, gibt es zwei unterschiedliche Schulen zu identifizieren. Nach Staes (2016, 12) hebt die *Pariser Schule* die Idee hervor, dass ein/e Nichtmuttersprachler/in einer Sprache ausschließlich in der Lage sei, mit jahrelangem Studium ein außerordentliches Verständnis der Fremdsprache zu erreichen. Die *Russischer Schule*, Staes zufolge, vertritt die Idee, dass Arbeiten in der Fremdsprache möglich ist, weil der wichtigste Aspekt beim Dolmetschen das Verständnis der ausgangssprachlichen Botschaft sei; Nichtmuttersprachler/innen verstehen beim Retour-Dolmetschen die Ausgangssprache perfekt und sind deswegen gleichermaßen, oder sogar besser, dazu fähig.

Laut Bretthauer (2000, 147–149) kann die Direktionalität beim Übersetzen bzw. Dolmetschen bestehend aus drei Bestandteile verstanden werden: das Sprachwissen, das Fachwissen (inklusive translatorisches Wissen) und das Kulturwissen. Bretthauer stellt fest, dass da alle von diesen drei auch von Nichtmuttersprachlerinnen bzw. Nichtmuttersprachlern gelernt werden können, müssen die Dolmetscher/innen nicht unbedingt zweisprachig sein.

Nach Gile (2005, 12–13) gibt es zusätzlich einige sprachpaarspezifischen Faktoren, die das Dolmetschen beeinflussen können; dazu gehören unter anderem die unterschiedlichen grammatikalischen und lexikalischen Strukturen der Ausgangs- und Zielsprachen und die unterschiedliche Anzahl der Redewendungen in den Sprachen. Nach Āoubalová (2000, 78–79) können verschiedenen Techniken jedoch benutzt werden, um die Belastung beim Retour- und Relais-Dolmetschen zu verringern. Zu diesen Techniken gehören unter anderem Auslassen der unnötigen Information (franz. *omission*) und Generalisierung mithilfe eines Oberbegriffs (*équivalent fonctionnelle*).

2.3. Die Qualität beim Dolmetschen

Die Botschaft sollte in der Zielsprache unverändert bleiben, das heißt, die Dolmetscher/innen sollten nichts auslassen und nichts ergänzen (Pöchhacker 2001, 413). Nach Stoll (2009, 39–40) kann die Qualität der Dolmetschleistung mit dem von Gile entwickelten, so genannten Kapazitätenmodell (fr. *modèle d'efforts*) gemessen werden; das Modell thematisiert das Management der Konzentration während des Simultandolmetschens. Die vier Kapazitäten, die als Teile der begrenzten Konzentration der Dolmetscherin bzw. des Dolmetschers zu verstehen sind, sind das Hörverständnis (*effort d'écoute et d'analyse*), die Formulierung (*effort de*

production du discours), das Kurzzeitgedächtnis (*mémoire*) und die Koordination des gesamten Prozesses (*coordination*). Die zusammengestellten Kapazitäten können als mathematische Formel präsentiert werden:

$$E+P+M+C=T$$

wo die Abkürzungen als die für die Höranalyse benötigte Aufmerksamkeit (E), die Versprachlichung der Gedanken (P), die verschiedenen Gedankenprozesse während des Dolmetschens (M) und Koordination des Dolmetschprozesses (C) zu verstehen sind. Das Endprodukt der Formel ist die Gesamtheit der verfügbaren Konzentration der Dolmetscherin bzw. des Dolmetschers (*total*, T). Kalina (2005, 770) stellt fest, dass je größer der kognitive Aufwand, desto größer ist das Risiko, dass die Ressourcen überschritten werden; Pokorn (2005, 2) nennt dieses Gehen zwischen begrenzten Ressourcen und Fehlerfreiheit ein „Drahtseilakt“; auf Englisch wird von *tightrope hypothesis* gesprochen. Man kann annehmen, dass das Risiko zu Fehlern noch größer ist, wenn in die B-Sprache gearbeitet wird.

Eine zweite Modellierung der Qualität stellt Prunč (2000, 15–16) vor. Dem Forscher zufolge ist eine optimale Translation die, die von einer bzw. einem zur Situation optimal passenden Translator/in unter optimalen Bedingungen vorbereitet wurde; in diesem Modell bezieht sich der Begriff „Translator/in“ sowohl auf Dolmetscher/innen als auch auf Übersetzer/innen. Das Produkt, das diese Bedingungen nicht erfüllt, muss als *suboptimal* klassifiziert werden. Prunč stellt fest, dass diese Suboptimalität in zwei unterschiedlichen Kategorien eingeordnet werden kann. Der erste Grund für die Suboptimalität ist die Vereinbarung: Die Translatorin bzw. der Translator muss nicht immer ein optimales Produkt liefern, wenn die Bedingungen die Suboptimalität akzeptabel machen. In diesem Fall müssen die Parteien eine verbindliche Einigung erzielen. Die zweite Ursache für die Suboptimalität liegt in den suboptimalen Bedingungen der vorliegenden Translationssituation; normalerweise geht es hier um Faktoren, die nicht von der bzw. dem Translator/in abhängig sind. Ein Beispiel, das der Forscher hier gibt, ist die Unterlagen, die die Dolmetscherin bzw. den Dolmetscher, die/der simultan dolmetscht, zu spät angeboten werden.

Weitere Aspekte, die die Qualität des Dolmetschens beeinflussen können, sind sowohl die unterschiedlichen kulturellen Erwartungen des zielsprachlichen Publikums als auch die zu schnell sprechenden oder direkt aus dem Papier vorlesenden Sprecher/innen. Die kulturellen Erwartungen, so Kalina (2005, 774), machen es so, dass die Dolmetscher/innen manchmal beispielsweise die ausgangssprachliche Botschaft „vereinfachen“ müssen; als Beispiel dient das

Auslassen des wissenschaftlichen Jargons der deutschen Sprache, wenn die Botschaft ins Englische vermittelt wird. Die hervorragenden Sprecher/innen hingegen sind ein Problem, das trotz vielen Wiedererinnerungen der internationalen Verbände wie zum Beispiel der AIIC (*Association Internationale des Interprètes de Conférence*, Internationaler Verband der Konferenzdolmetscher/innen) immer noch zu spüren ist und dafür die Dolmetscher/innen nichts tun können; Kalina geht davon aus, dass die Qualität der ausgangssprachlichen Rede auch eine entscheidende Rolle im Dolmetschen spielt.

Die Institutionen der Europäischen Union haben keine allgemeinen Richtlinien dafür, wie gut die Sprachkenntnisse der Dolmetscher/innen sein müssen. Die tätigen Dolmetscher/innen müssen die gesprochene Sprache jedoch in allen Formen (Akzente, Dialekte usw.) verstehen und die Botschaften exakt in ihre aktiven Sprachen vermitteln können (Duch Guillot 2006, 3). Die Freiberufler/innen haben eine Aufnahmeprüfung zu bestehen, wo sie aus ihren C-Sprache(n) in die A-Sprache und, falls betreffend, aus ihre A-Sprache in die B-Sprache sowohl simultan als konsekutiv erfolgreich dolmetschen müssen; zusätzliche Kriterien neben dem Bestehen der Prüfung sind u.a. einen relevanten Hochschulabschluss und/oder mehrjährige Erfahrung als Dolmetscher/in (Europäisches Parlament 2022a; Europäisches Parlament 2022b). Für eine Vollzeitbeschäftigung müssen die Kandidierenden an einer Aufnahmekonkurrenz teilnehmen, wo sie als „Administratoren“ bewerbend nicht nur fachliche Kenntnisse in Form von erfolgreichem Dolmetschen beweisen müssen, sondern auch die allgemeine Logik-, Problemlösung- usw. Tests bestehen müssen (European Personnel Selection Office – EPSO 2022).

3. Material und Methode

3.1 Material

Die Untersuchung wurde in Form von einer Online-Umfrage realisiert, weil sie es ermöglichte, die Meinungen und Erfahrungen der Befragten zum untersuchten Thema anonym zu beobachten. Die Umfrage bestand hauptsächlich aus Multiple-Choice-Fragen, aber es gab auch einige offene Fragen waren. Auf einigen Multiple-Choice-Fragen mussten die Befragten ihre Meinung auf der Likert-Skala abgeben (stimmt völlig zu, stimmt überhaupt nicht zu oder dazwischen). Nach jeder Frage gab es ein Textfeld für die Begründung der gegebenen Antwort. Die Umfrage wurde sowohl qualitativ als auch quantitativ aufgebaut. Die Umfrage wurde dreisprachig formuliert; es gab eine Version auf Deutsch, eine auf Englisch und eine auf Französisch. Die dreisprachige Befragung wurde ausgearbeitet, weil diese drei Sprachen die

meistgesprochenen Muttersprachen innerhalb der Union sind (Kuźelewska 2020, 1418). Die Mehrsprachigkeit der Umfrage diente dazu, dass man so mehr Antworten sammeln könnte, weil die Dolmetscher/innen die Umfrage mit der Sprache, der sie am liebsten benutzen, erfüllen könnten.

Die Umfrage hatte insgesamt 22 Fragen und wurde in drei Teilen eingeteilt. In erstem Teil der Umfrage wurden den Befragten insgesamt 11 Fragen zu **Hintergrundinformationen** gestellt; neben Alter, Geschlecht, Muttersprache und Ausbildung wurden auch über berufliche Informationen gefragt (unter anderem A-, B- und C-Arbeitsprachen, Arbeitserfahrung als Dolmetscher/in, Art der Beschäftigung und bei welchen Institutionen der EU gearbeitet wird). In zweitem Teil der Umfrage wurden sich auf dem **Einfluss der Direktionalität auf die Arbeit der Dolmetscher/innen** mit insgesamt sechs Fragen konzentriert; es wurde unter anderem gefragt, wie große Rolle das Retour- und Relais-Dolmetschen in professionellem Alltag der Dolmetscher/innen spielt. In drittem Teil der Umfrage wurden einige **Aussagen rund um das Retour- und Relais-Dolmetschen** gemacht und die Befragten mussten ihre Meinung zu den Aussagen auf der Likert-Skala teilen. Am Ende der Umfrage könnten die Befragten noch allgemeine Kommentare rund um das Thema oder die Umfrage hinterlassen. Alle Fragen außer den Begründungen waren als erforderlich markiert. Die Frage 5 war auch optional, weil es nicht erwartet war, dass diese Frage viele Antworten hätte.

Die Anonymität der Befragten wurde so sichergestellt, dass die Identifikation einzelne Personen nach den Antworten nicht möglich war; die Befragten wurden darüber ganz im Beginn der Umfrage im Anschreiben informiert.

Die Umfrage wurde an die Repräsentanten der Europäischen Kommission, des Europäischen Parlaments und des Europäischen Gerichtshofs 12.02.2020 geschickt, und nach einem Monat wurde die Umfrage 10.03.2020 geschlossen. Die Umfrage wurde an die Dolmetscher/innen, die in den Institutionen der Europäischen Union arbeiten, gerichtet; schließlich wurde sie von insgesamt 13 Dolmetscher/innen geantwortet. Die Stichprobe der Umfrage ist nicht so groß, dass die Resultaten verallgemeinert werden könnten.

3.2 Methode

Da die Umfrage sowohl qualitativ als auch quantitativ aufgebaut wurde, wurde eine Mischung von qualitativen und quantitativen Methoden angewandt. Diese gemischte Methode nennen Tuomi & Sarajärvi (2018, 78) „Mixed Method Research“. Die Antworten der offenen Fragen

sowie die offenen Textfelder wurden mithilfe qualitativer Inhaltsanalyse analysiert, während die Multiple-Choice-Fragen quantitativ analysiert wurden.

Nach Tuomi & Sarajärvi (2018, 122–127) definieren Miles und Huberman (1994) die Inhaltsanalyse auf folgende Weise. Das gesammelte Material wird zuerst reduziert, das heißt eingeschränkt, so dass alle nicht-relevante Information gelöscht wird. Zweitens wird das reduzierte Material nach den da vorkommenden Similaritäten und/oder Unterschieden gruppiert und in verschiedenen Kategorien eingeteilt. Drittens wird das klassifizierte Material abstrahiert, das heißt entworfen: Behauptungen werden aus dem Material gemacht und diese Behauptungen werden mit dem Untersuchungsmaterial verglichen.

Die Likert-Skala dient dazu, dass die Befragten ihre Meinungen über das untersuchte Thema abgeben können (Gritsch 2012, 16); an einem Ende der Skala steht völlige Zustimmung, an anderem Ende steht eine völlige Ablehnung und die Option in der Mitte ist neutral.

In dieser Masterarbeit wurde die gewählte Methode folgendermaßen verwendet. Wenn die offenen Textfelder der Multiple-Choice-Fragen zuerst durchgegangen worden waren und dann je nach der Meinung (positiv, negativ oder neutral) und Begründungsweise gruppiert worden waren, wurden darin alle einzelne Begründungsweise identifiziert. Von diesen individuellen Begründungen wurden dann Behauptungen gemacht, indem die Begründungen mit den theoretischen Grundlagen verglichen wurden.

4. Analyse

4.1 Hintergrundinformationen der Befragten

Aus den Befragten waren 53 % weiblich, 38 % männlich; 8 % der Befragten möchten ihr Geschlecht nicht angeben. Unter den Befragten gab es niemand (0 %), die/der sich als „divers“ identifizieren würde. Die meistrepräsentierte Altersgruppe waren die 30- bis 34-Jährigen und die 40–44-Jährigen.

Zu den A-Sprachen bzw. Muttersprachen der Befragten gehörten sowohl kleinere Sprachen wie beispielsweise Finnisch und Litauisch als auch größere Sprachen wie Deutsch und Französisch. Zu B- und C-Sprachen gehörten noch größere Vielfalt von Sprachen; es war zu bemerken, dass kleine A-Sprachen oft mit großen B- und C-Sprachen verbunden waren. Die Sprachprofile spiegeln sich also die Anforderungen der Institutionen, die im Theorieteil vorgestellt wurden.

Was die Ausbildung angeht, hatte die Majorität ein Master in Translationswissenschaft (85 %) oder ein Master in einem anderen Fach (31 %), wie zum Beispiel Rechtswissenschaft. Die meisten Befragten (38 %) hatten 11–20 Jahre als Dolmetscher/in gearbeitet und waren in den Institutionen als Vollzeitbeschäftigten tätig. Die zwei meistrepräsentierten Institutionen, was die Tätigkeitsort angeht, waren der Gerichtshof der Europäischen Union (92 %) und das Europäische Parlament (31 %).

Die Vorbereitungsstrategien, die am meisten von den Befragten genannt wurden, waren das Durchgehen der Materialien und Erstellung der Glossare. Ein/e der Befragten nannte die Diskussionen mit den Experten auch nützlich.

4.2 Analyse nach den Arten des Dolmetschens

In der Umfrage waren die Fragen in den Kategorien „Direktionalität und ihr Einfluss auf die Arbeit“ und „Behauptungen rund um das Retour- und Relais-Dolmetschen“ eingeteilt; klarheitshalber werden die Fragen jedoch hier nach den Arten des Dolmetschens (Retour oder Relais) behandelt.

4.2.1 Retour-Dolmetschen

Die Antworten auf den Fragen, die sich mit dem Retour-Dolmetschen beschäftigten, ergaben, dass die Dolmetscher/innen das Retour-Dolmetschen generell als anstrengender sehen als das „traditionelle“ Dolmetschen in die A-Sprache. Die wichtigsten Begründungen hinter der Meinung waren die geringere Automatisierung der Formulierung, weswegen man sich mehr auf die Grammatik konzentrieren muss, und die größere Rolle der erfolgreichen Vorbereitung. Es kann vermutet werden, dass die Dolmetscher/innen beim Retour-Dolmetschen ihr eigenes Output viel genauer verfolgen, so dass es bei Bedarf korrigiert bzw. verbessert werden kann.

Ein weiterer beeinflussender Aspekt, der von den Befragten hervorgehoben wurde, sind die strukturellen Unterschiede zwischen den Ausgangs- und Zielsprachen: je unterschiedlicher die Sprachen grammatikalisch und voneinander sind, desto hervorragender das Dolmetschen. Diese Kommentare spiegeln die im Theorieteil vorgestellten, sprachpaarspezifischen Faktoren beim Dolmetschen wider.

4.2.2 Relais-Dolmetschen

Die Meinungen der Befragten zum Relais-Dolmetschen waren polarisiert, verglichen mit dem Retour-Dolmetschen. Eine entscheidende Rolle hinter den Meinungen spielte sowohl ob in die

A- oder B-Sprache gearbeitet wird als auch wie viel die originelle Botschaft eingeschränkt werden kann. Grob eingeteilt waren die Konferenzdolmetscher/innen, die in den Sitzungen der Kommission und des Parlaments tätig waren, für die Einschränkung und die Dolmetscher/innen, die in der Europäische Gerichtshof tätig waren, dagegen. Die allgemeine Meinung war, dass die Dolmetscher/innen sich beim Relais-Dolmetschen besonders viel Mühe geben sollten, ihr Output so klar und eindeutig wie möglich zu formulieren, weil die Dolmetscher/innen beim Relais immer völlig abhängig von der Leistung einander waren. Eine allgemeine Meinung war auch, dass die noch größere Verteilung der Aufmerksamkeit dazu führen kann, dass es wahrscheinlicher unabsichtliche Leistungsfehler gibt. Darüber, ob diesen Schwächen ein Fehler der Dolmetscherin bzw. des Dolmetschers ist oder eine unvermeidliche Sache aufgrund der Komplexität des Artes des Dolmetschens ist, gab es keine Einigkeit.

Zur Frage, ob das Retour- und Relais-Dolmetschen weniger benutzt werden sollten, waren die Meinungen ebenfalls weit voneinander; wenn zugestimmt wurde, war ein weiterer entscheidender Faktor, um welche Art des Dolmetschens es sich handelte, das heißt, welche Art des Dolmetschens vermieden werden sollte. Die Befragten, die die Frage positiv oder neutral reagiert hatten, hatten als Begründung für den Vorrang des *Retour-Dolmetschens*, dass je direkter das Dolmetschen, desto besser und dass das Retour-Dolmetschen manchmal sogar besser sein kann als das Dolmetschen in die A-Sprache. Die meistens genannte Begründung für den Vorrang des *Relais-Dolmetschens* war hingegen, dass da das Relais-Dolmetschen (hier) oft in die A-Sprache geführt wird, ist es der Normalfall und das Retour-Dolmetschen die „Ersatzlösung“. Die Befragten, die eine negative Stellung nahmen, hatten als Begründung die Notwendigkeit des indirekten Dolmetschens bei der Verwirklichung der sprachlichen Vielfalt der Institutionen und beim Anbieten der größtmöglichen Anzahl der Sprachkombinationen.

5. Ergebnisse

Die Resultate ergaben, dass es viele Meinungen über das Retour- und Relais-Dolmetschen gibt und dass hinter diesen Meinungen eine Menge Faktoren liegt. Was das Retour-Dolmetschen angeht, war es den Befragten zufolge anstrengender als das „traditionelle“ Dolmetschen wegen größerer erforderter Konzentration auf die Grammatik und auf die allgemeine sprachliche Korrektheit. Das Sprachpaar spielte auch eine Rolle: je unterschiedlicher die Ausgangs- und Zielsprachen, desto schwieriger das Dolmetschen.

Was das Relais-Dolmetschen angeht, waren die Meinungen von mehreren Faktoren abhängig. Die allgemein geteilte Ansicht war, dass wegen der größeren Verantwortung der Dolmetscherin

bzw. des Dolmetschers, die bzw. der in der Pivot-Rolle funktioniert, muss die Formulierung unbedingt eindeutig und sprachlich korrekt sein und man muss die Verantwortung in Anspruch nehmen, indem besser als normal vorbereitet wird. Darüber, ob von dem größeren kognitiven Aufwand abhängende mögliche Verlust der Informationen ein Resultat eines hervorragenden Artes des Dolmetschens ist oder ein Zeichen der unvollkommenen Vorbereitung ist, stimmten die Befragten sich nicht überein.

Zur Frage, ob das Retour- und Relais-Dolmetschen weniger benutzt werden sollten, waren die Befragten generell der Meinung, dass diese Arten des Dolmetschens trotz deren Schwierigkeit ein essenzielles Teil der sprachlichen Vielfalt der Institutionen der Europäischen Union sind und eine Weise, mit der mehr Sprachrichtungen angeboten werden kann.

6. Zusammenfassung und Ausblick

Das Ziel dieser Masterarbeit war es, herauszufinden, was die Dolmetscher/innen, die in den Institutionen der Europäischen Union arbeiten, über das Retour- und Relais-Dolmetschen denken. Es gab zwei zentrale Forschungsfragen: (1) ob die Dolmetscher/innen der Meinung sind, dass das Retour- und Relais-Dolmetschen anstrengender ist als das Dolmetschen in die Muttersprache und (2) ob das Retour- und Relais-Dolmetschen so anspruchsvoll als Arte des Dolmetschens sind, der Dolmetscher/innen zufolge, dass sie weniger verwandt werden sollten.

Hinsichtlich der ersten Forschungsfrage kann festgestellt werden, dass die Befragten die beiden Arten des Dolmetschens als anstrengender als das Dolmetschen in die Muttersprache sahen. Hinter diesen Meinungen lag eine Menge Faktoren, unter anderem die größere Konzentration auf die Formulierung der zielsprachlichen Botschaft.

Hinsichtlich der zweiten Forschungsfrage kann festgestellt werden, dass die Dolmetscher/innen generell der Meinung sind, dass diese Arten des Dolmetschens trotz deren Schwierigkeit ein essenzielles Teil der Arbeit der Institutionen der Europäischen Union sind und eine Weise, mit der mehr Sprachrichtungen angeboten werden kann.

Weitere mögliche Forschungsfragen zu diesem Thema könnten beispielsweise sein, dass eine ähnliche Untersuchung mit größerer Anzahl der Befragten durchgeführt wurde, weil die Stichprobe dieser Untersuchung ziemlich gering war. Eine andere Frage könnte sein, was die Dolmetscher/innen über die von hier untersuchten Arten des Dolmetschens denken, wenn es um das Remote Interpreting bzw. Ferndolmetschen geht, wo die möglichen technischen Probleme eine zusätzliche Herausforderung darstellen können.

Liite 2: Kyselylomake

(kyselyyn saattoi vastata saksaksi, ranskaksi tai englanniksi; kaikki kieliversiot olivat sisällöltään samanlaisia)



**UNIVERSITY
OF TURKU**

Befragung über die Verwendung des Retour- und Relais-Dolmetschens in den Institutionen der Europäischen Union

Sehr geehrte Dolmetscherin, sehr geehrter Dolmetscher,

diese Befragung ist Teil meiner Masterarbeit, die ich an der Universität Turku im Masterprogramm „Multilinguale Übersetzungswissenschaft (Deutsch)“ vorbereite. Das Ziel meiner Arbeit ist herauszufinden, was die Dolmetscher*innen der EU, die in der Europäischen Kommission, im Europäischen Parlament bzw. im Gerichtshof der Europäischen Union arbeiten, über das Retour- bzw. Relais-Dolmetschen denken.

Es dauert nur 5–10 Minuten, auf die Befragung zu antworten.

Ich wäre sehr dankbar, wenn Sie Zeit hätten, Ihre Erfahrungen zu reflektieren und Ihre Meinung zu geben. Alle Antworten werden anonym und vertraulich behandelt, und die Identifikation einzelner Personen wird nicht möglich sein. Die Resultate meiner Masterarbeit werden Ende Juli 2020 online über die Universitätsbibliothek erhältlich sein, wenn die Masterarbeit fertig wird. Ich bitte Sie, Ihre Antwort bis zum 23.02.2020 zu geben.

Wenn Sie Fragen haben, können Sie mich gern per E-Mail oder telefonisch kontaktieren.

Herzlichen Dank schon im Voraus.

Mit freundlichen Grüßen
Tuomas Laakkonen

Email [REDACTED]@utu.fi
Tel. [REDACTED]

TEIL 1: Generelle Fragen

1. Geschlecht *

- männlich
- weiblich
- divers
- Ich möchte nicht angeben.

2. Wie alt sind Sie? *

- 20–24
- 25–29
- 30–34
- 35–39
- 40–44
- 45–49
- 50–54
- 55–59
- 60+

3. Muttersprache(n) *

4. Was sind Ihre Arbeitssprachen (A, B, C)? *

A-Sprache(n)

B-Sprache(n)

C-Sprache(n)

5. Falls Sie zwei A-Sprachen haben, sind sie gleich stark?

- Ja
 Nein

6. Wenn Sie „nein“ gewählt haben, beschreiben Sie bitte genauer: *In welcher Hinsicht sind sie unterschiedlich?* *

7. Welche Ausbildung haben Sie? *

- Bachelor in Translationswissenschaft (Übersetzungs- oder Dolmetschwissenschaft)
 Master in Translationswissenschaft (Übersetzungs- oder Dolmetschwissenschaft)
 Bachelor in Sprachwissenschaft oder Fremdsprachenwissenschaft
 Master in Sprachwissenschaft oder Fremdsprachenwissenschaft
 Bachelor in einem anderen Fach. Welches Fach?
 Master in einem anderen Fach. Welches Fach?

8. Wie lange sind schon Sie als Dolmetscher*in tätig? *

- 0–2 Jahre
 3–5 Jahre
 6–10 Jahre
 11–20 Jahre
 über 20 Jahre

9. Arbeiten Sie als Vollzeitbeschäftigte oder sind Sie Freiberufler*in? *

- Als Vollzeitbeschäftigte
 Als Freiberufler*in

10. Bei welcher Institution der EU arbeiten Sie? *

- Europäische Kommission
- Europäisches Parlament
- Gerichtshof der Europäischen Union
- Woanders, wo?

11. Wie bereiten Sie sich normalerweise auf das Dolmetschen vor? *

- Verfolgen aktueller Nachrichten
- Vorbereitung der Glossare
- Durchgehen der Materialien
- Lesen von Fachtexten
- Sprechen mit den Experten
- Ansonsten, wie?

TEIL 2: Direktionalität und ihr Einfluss auf die Arbeit

12. Wie viel dolmetschen Sie durchschnittlich (%) in Ihre A-Sprache(n)? *

13. Retour-Dolmetschen : Wie oft dolmetschen Sie durchschnittlich (%) in Ihre B-Sprache(n)?*

14. Kommentare:

15. Relais-Dolmetschen : Wie groß ist ungefähr der Anteil Ihrer Arbeit, der auf dem Relais-Dolmetschen basiert? (%) *

16. Wenn Sie Relais-Dolmetschen in Ihrer Arbeit regelmäßig benutzen, haben Sie je selbst das Relais Ihren Kolleg*innen angeboten? *

- Ja
- Nein

17. Falls „ja“, haben Sie mehr in Ihre A-Sprache oder in Ihre B-Sprache gedolmetscht? *

- In A-Sprache
- In B-Sprache

18. Kommentare:

19. Falls „ja“, hat das Anbieten des Relais einen Einfluss auf Ihr Dolmetschen? *

TEIL 3: Aussagen rund um das Retour- und Relais-Dolmetschen

20. Dolmetschen in eine B-Sprache ist anstrengender als Dolmetschen in die A-Sprache.*

1 2 3 4 5

Ich stimme völlig zu. Ich stimme überhaupt nicht zu.

21. Begründung: *

22. Beim Relais-Dolmetschen muss der/die verantwortliche Dolmetscher*in unbedingt die Verständlichkeit vor sachlicher Vollkommenheit setzen, sogar wenn es aufgrund deren zuletzt irgendwelche Informationslücken gibt.*

1 2 3 4 5

Ich stimme völlig zu. Ich stimme überhaupt nicht zu.

23. Begründung: *

24. Es ist fast unmöglich, das Retour-Dolmetschen unter bestimmten Umständen zuhörfreundlich anzubieten (beispielsweise ob der/die Sprecher*in seine/ihre Rede direkt vorliest). *

1 2 3 4 5

Ich stimme völlig zu Ich stimme überhaupt nicht zu

25. Begründung: *

26. Beim Relais-Dolmetschen gibt es ein echtes Risiko, dass die Botschaft aus irgendwelchen Gründen nicht korrekt vermittelt wird (und dass das Dolmetschen wie ein Spiel „stille Post“ wird). *

1 2 3 4 5

Ich stimme völlig zu. Ich stimme überhaupt nicht zu.

27. Begründung: *

28. Das Retour-/Relais-Dolmetschen sollte (idealerweise) weniger benutzt werden. *

1 2 3 4 5

Ich stimme völlig zu. Ich stimme überhaupt nicht zu.

29. Begründung: *

30. Mögliche freie Kommentare über das Thema bzw. über die Befragung:
